

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА»

ISSN 2520-2057

INTERNATIONAL
SCIENTIFIC JOURNAL
«INTERNAUKA»

МЕЖДУНАРОДНЫЙ
НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
«ИНТЕРНАУКА»

№ 10 (50) / 2018
4 том

**МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ
«ІНТЕРНАУКА»**

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL
«INTERNAUKA»**

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
«ИНТЕРНАУКА»**

*Свідоцтво
про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
КВ № 22444-12344ПР*

Збірник наукових праць

№ 10 (50)

4 том

Київ 2018

Повний бібліографічний опис всіх статей Міжнародного наукового журналу «Інтернаука» представлено в: **Index Copernicus International (ICI);** **НЭБ elibrary.ru;** **Polish Scholarly Bibliography;** **ResearchBib;** **Turkish Education Index;** **Наукова періодика України.**

Журнал зареєстровано в міжнародних каталогах наукових видань та наукометричних базах даних: **Index Copernicus International (ICI);** **Ulrichsweb Global Serials Directory;** **Google Scholar;** **НЭБ elibrary.ru;** **Open Academic Journals Index;** **Research-Bib;** **Scientific Indexing Services;** **Turkish Education Index;** **Polish Scholarly Bibliography;** **Electronic Journals Library;** **Staats- und Universitätsbibliothek Hamburg Carl von Ossietzky;** **InfoBase Index;** **International Institute of Organized Research;** **CiteFactor;** **Open J-Gate;** **Cosmos Impact Factor;** **Scholar Steer;** **Eurasian Scientific Journal Index;** **Academic keys;** **Російський імпаکت-фактор;** **Наукова періодика України;** **JOURNAL FACTOR;** **Bielefeld Academic Search Engine (BASE);** **The Journals Impact Factor (JIF);** **CrossRef.**

В журналі опубліковані наукові статті з актуальних проблем сучасної науки.

Матеріали публікуються мовою оригіналу в авторській редакції.

Редакція не завжди поділяє думки і погляди автора. Відповідальність за достовірність фактів, імен, географічних назв, цитат, цифр та інших відомостей несуть автори публікацій.

У відповідності із Законом України «Про авторське право і суміжні права», при використанні наукових ідей і матеріалів цієї збірки, посилання на авторів та видання є обов'язковими.

Редакція:

Головний редактор: **Коваленко Дмитро Іванович** — кандидат економічних наук, доцент (Київ, Україна)
Випускаючий редактор: **Золковер Андрій Олександрович** — кандидат економічних наук, доцент (Київ, Україна)
Секретар: **Колодич Юлія Ігорівна**

Редакційна колегія:

Голова редакційної колегії: **Камінська Тетяна Григорівна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)
Заступник голови редакційної колегії: **Курило Володимир Іванович** — доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України (Київ, Україна)
Заступник голови редакційної колегії: **Тарасенко Ірина Олексіївна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Розділ «Юридичні науки»:

Член редакційної колегії: **Арістова Ірина Василівна** — доктор юридичних наук, професор (Суми, Україна)
Член редакційної колегії: **Бондаренко Ігор Іванович** — доктор юридичних наук, професор (Братислава, Словачька Республіка)
Член редакційної колегії: **Галуцько Валентин Васильович** — доктор юридичних наук, професор (Київ, Україна)
Член редакційної колегії: **Гиренко Інна Володимирівна** — доктор юридичних наук, доцент (Київ, Україна)
Член редакційної колегії: **Глушков Валерій Олександрович** — доктор юридичних наук, професор (Київ, Україна)
Член редакційної колегії: **Головко Олександр Миколайович** — доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України (Харків, Україна)
Член редакційної колегії: **Грохольський Володимир Людвигович** — доктор юридичних наук, професор (Одеса, Україна)
Член редакційної колегії: **Мустафазаде Айтєн Інгаб** — доктор юридичних наук, професор, директор Інституту права та прав людини Національної Академії Наук Азербайджану, депутат Міллі Меджлісу Азербайджанської Республіки (Азербайджан)
Член редакційної колегії: **Іманлі Магомед Нагі** — доктор юридичних наук, професор (Азербайджан)
Член редакційної колегії: **Калюжний Ростислав Андрійович** — доктор юридичних наук, професор (Київ, Україна)
Член редакційної колегії: **Клемпарський Микола Миколайович** — доктор юридичних наук, професор (Кривий Ріг, Україна)
Член редакційної колегії: **Лоредана Джані Агуїре** — доктор права, професор (Італійська Республіка)
Член редакційної колегії: **Лоренцмайєр Штефан** — доктор юридичних наук, професор (Аугсбург, Федеративна Республіка Німеччина)
Член редакційної колегії: **Макарова Тамара Іванівна** — доктор юридичних наук, професор (Мінськ, Республіка Білорусь)
Член редакційної колегії: **Мельничук Ольга Федорівна** — доктор юридичних наук, доцент (Вінниця, Україна)
Член редакційної колегії: **Овчарук Сергій Станіславович** — доктор юридичних наук (Запоріжжя, Україна)
Член редакційної колегії: **Омельчук Василь Андрійович** — доктор юридичних наук, професор (Київ, Україна)
Член редакційної колегії: **Остапенко Олексій Іванович** — доктор юридичних наук, професор (Львів, Україна)
Член редакційної колегії: **Пивовар Юрій Ігорович** — доктор філософії в галузі права, доцент (Київ, Україна)
Член редакційної колегії: **Позняков Спартак Петрович** — доктор юридичних наук, доцент (Ірпінь, Україна)
Член редакційної колегії: **Світличний Олександр Петрович** — доктор юридичних наук, доцент (Київ, Україна)
Член редакційної колегії: **Сидор Віктор Дмитрович** — доктор юридичних наук, професор (Чернівці, Україна)

Член редакційної колегії: **Таранова Тетяна Сергіївна** — доктор юридичних наук, професор (Мінськ, Республіка Білорусь)

Член редакційної колегії: **Мушенко Віктор Васильович** — кандидат юридичних наук, доцент (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Олійник Анатолій Юхимович** — кандидат юридичних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Фунта Раїслав** — кандидат юридичних наук, доцент (Сладковичово, Словачька Республіка)

Член редакційної колегії: **Хіміч Ольга Миколаївна** — кандидат юридичних наук (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Легенький Микола Іванович** — кандидат педагогічних наук, доцент (Київ, Україна)

ЗМІСТ
CONTENTS
СОДЕРЖАНИЕ

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

Антонов Микита Валерійович ЩОДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАННЯ ТА ВИКОНАННЯ ВИРОКІВ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ	6
Асірян Сюзанна Рафіківна, Гаркало Юлія Богданівна ПРО АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ЯК КЛЮЧОВОГО ЕЛЕМЕНТУ ПРАВА НА ПРИВАТНІСТЬ	12
Беденко Юрій Юрійович ПИТАННЯ ІСНУВАННЯ ПРАВА ДЕРЖАВИ НА ПРЕВЕНТИВНУ САМООБОРОНУ	18
Бутко Олександра Артемівна ВИДАЧА ОСОБИ, ЯКА ВЧИНИЛА КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ (ЕКСТРАДИЦІЯ): ОКРЕМІ ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ	21
Гречко Інна Валеріївна ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ВИБОРІВ ГЛАВИ ДЕРЖАВИ НА ПРИКЛАДІ ТАКИХ КРАЇН, ЯК ОАЕ, ІЗРАЇЛЬ, ІТАЛІЯ, ІНДІЯ ТА ЄГИПЕТ	27
Михалків Ірина Михайлівна ЩОДО ПРОБЛЕМИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЕВТАНАЗІЇ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ.....	32
Токарева Катерина Олегівна, Глушко Денис Андрійович ПОДАТКОВА БЕЗПЕКА ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....	37
Шлапак Анна Віталіївна, Донець Анастасія Анатоліївна МЕХАНІЗМ ЗАСТОСУВАННЯ ТА ЗНАЧЕННЯ СТАТТІ 7 ДОГОВОРУ ПРО ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ.....	41

Антонов Микита Валерійович

*студент міжнародно-правового факультету
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Антонов Никита Валерьевич

*студент международно-правового факультета
Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого*

Antonov Nikita

*Student of the International Law Faculty
Yaroslav Mudryi National Law University*

Науковий керівник:

Резнікова Олена Ігорівна

*кандидат юридичних наук, асистент кафедри
кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

Научный руководитель:

Резникова Елена Игоревна

*кандидат юридических наук, ассистент кафедры
уголовного процесса и оперативно-розыскной деятельности
Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого*

Scientific director:

Reznikova Olena

*PhD in Legal Studies, Assistant of the
Criminal Procedure and Investigative Activities Department
Yaroslav Mudryi National Law University*

DOI: 10.25313/2520-2057-2018-10-3863

ЩОДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАННЯ ТА ВИКОНАННЯ ВИРОКІВ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

О ПРОБЛЕМЕ ПРИЗНАНИЯ И ИСПОЛНЕНИЯ ПРИГОВОРОВ МЕЖДУНАРОДНОГО УГОЛОВНОГО СУДА НА ТЕРРИТОРИИ УКРАИНЫ

ON THE ISSUE OF RECOGNITION AND ENFORCEMENT OF THE JUDGMENTS OF THE INTERNATIONAL CRIMINAL COURT ON THE TERRITORY OF UKRAINE

Анотація. У статті автор розглядає можливість визнання та виконання вироків Міжнародного кримінального суду на території України. Досліджує сучасні проблеми законодавчого врегулювання механізму співробітництва з Міжнародним кримінальним судом. Аналізується відповідне матеріальне та процесуальне законодавство України, а також її міжнародно-правові зобов'язання.

Ключові слова: Міжнародний кримінальний суд, визнання та виконання вироків, юрисдикція *ad hoc*, міжнародна судова установа.

Аннотация. В статье автор рассматривает возможность признания и исполнения приговоров Международного уголовного суда на территории Украины. Исследует современные проблемы законодательного урегулирования сотрудничества с Международным уголовным судом. Анализируется соответствующее материальное и процессуальное законодательство Украины, а также ее международно-правовые обязательства.

Ключевые слова: Международный уголовный суд, признание и исполнение приговоров, юрисдикция *ad hoc*, международные судебные учреждения.

Summary. In this article the author considers a possibility of the recognition and enforcement of the judgments of the International Criminal Court on the territory of Ukraine. The article draws attention to the contemporary problems in the legislative regulation of cooperation with the International Criminal Court. It analyses relevant material and procedural Ukrainian legislation, and also her international commitments.

Key words: International Criminal Court, recognition and enforcement of judgments, ad hoc jurisdiction, international judicial institution.

Постановка проблеми. Україна рідше кроками наближається до загальноєвропейського правового простору. Вже сьогодні багато положень національного законодавства відповідають не лише європейським, але й міжнародним нормам і стандартам. З прийняттям Кримінального процесуального кодексу України у 2012 році, у кримінальному процесуальному законодавстві з'явилась ст. 614, норма якої зробила можливим визнання та виконання на території України вироків міжнародних судових установ, у тому числі Міжнародного кримінального суду (далі — МКС). При цьому, на практиці застосування цієї норми виявляється проблемним, оскільки її текст є вузьким за реальний зміст самої норми. Причиною цього є недостатня правова конкретизація останньої. З огляду на це та деякі інші перешкоди, виникає проблема складності визнання та виконання Україною вироків міжнародних судових установ, у тому числі МКС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Комплексне дослідження проблеми визнання та виконання вироків міжнародних судових установ на території України, у тому числі МКС, отримало недостатній розвиток у працях вітчизняних учених. Разом з тим, окремі аспекти цієї проблеми висвітлені в працях таких вітчизняних учених в галузі кримінального процесуального права, як А. В. Підгородинська, К. В. Юртаєва, В. П. Мороз, К. В. Задоя та інші.

Формування цілей статті. В контексті визнання Україною юрисдикції МКС *ad hoc* великого значення набуває питання визнання та виконання його вироків на території України відповідно до міжнародно-правових зобов'язань, які взяті на себе нашою державою.

Викладення основного матеріалу. На сьогодні інститут визнання та виконання вироків міжнародних судових установ перебуває в Україні на початку свого формування. Так, у ч. 8 ст. 13 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» передбачено, що рішення міжнародних судових установ є обов'язковими до виконання на території України за умов, визначених законом, а також відповідно до міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [1]. Відповідно до ч. 4 ст. 10 Кримінального кодексу України (далі — КК України), виконання в Україні вироку міжнародної судової установи можливо, якщо діяння, внаслідок вчинення якого було ухвалено вирок, згідно з КК України визнається злочином або було б злочином у разі

його вчинення на території України [2]. Водночас, ст. 614 Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК України) передбачає, що визнання та виконання в Україні вироків міжнародних судових установ, а також прийняття осіб, засуджених такими судами до позбавлення волі, здійснюється згідно з правилами КПК України на підставі міжнародного договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України [3]. Здійснивши логічно-словесний аналіз змісту цих норм, можна зробити висновок, що виконання вироку міжнародної судової установи є обов'язковим на території України якщо його винесено за діяння, яке в Україні визнається злочином або було б злочином у разі його вчинення на території України. Водночас, визнання та виконання такого вироку здійснюється за правилами КПК України на підставі міжнародного договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Для правозастосовної практики у цій сфері великого значення набуває визначення точного змісту поняття «міжнародна судова установа», а також встановлення переліку останнього. Так, сучасне національне законодавство України не містить визначення міжнародної судової установи. Разом із тим, спроби надати таке визначення були зроблені, наприклад, у проекті Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення гармонізації кримінального законодавства з положеннями міжнародного права», розробленому в межах платформи «Правозахисний порядок денний». Так, для цілей КК України під міжнародною судовою установою пропонується розуміти міжнародний орган (інституцію), метою діяльності якого (якої) є кримінальне переслідування та притягнення до кримінальної відповідальності осіб, і з яким (якою) Україна повинна співпрацювати відповідно до положень міжнародного договору, згода на обов'язковість якого надано Верховною Радою України, власного одностороннього зобов'язання, резолюції Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй чи відповідно до іншої підстави, яка впливає з міжнародного права [4]. Підгородинська А. В. під міжнародною судовою установою пропонує вважати судовий або інший орган, наділений аналогічними повноваженнями на здійснення кримінального провадження, створений на підставі міжнародного договору або рішенням міжнародної організації, членом, якої є Україна, згода на юрисдикційність якого надана Україною у встановленому порядку [5, с. 211–212].

Останнє визначення варто вважати цілком прийнятним для цілей цього дослідження. Одночасно слід наголосити, що вказані дефініції суттєвою ознакою таких міжнародних судових установ називають міжнародну кримінальну юрисдикцію. З цього приводу професор М. В. Буроменський зазначає, що під міжнародною кримінальною юрисдикцією слід розуміти право міжнародних судових органів (установ) згідно із своєю компетенцією розглядати і вирішувати кримінальні справи [6, с. 365]. Таким чином, під дефініцію «міжнародна судова установа» в контексті КК України та КПК України підпадають МКС та Міжнародний залишковий механізм для кримінальних трибуналів (Міжнародний трибунал щодо колишньої Югославії та Міжнародний трибунал щодо Руанди). Остання теза вимагає певної аргументації, яку наводимо нижче.

Зауважимо, для того, щоб вироки міжнародних судових установ, які наділені міжнародною кримінальною юрисдикцією, були обов'язковими для України, така юрисдикція повинна бути визнана нашою державою в установленому національним законодавством порядку. Відповідно до ч. 1 ст. 9 Конституції України [7], ч. 1 ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України» [8] та ч. 1 ст. 192 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» [9], згода на обов'язковість міжнародних договорів надається Верховною Радою України шляхом ратифікації, затвердження, прийняття або приєднання. З цього моменту такі міжнародні договори, за умови їх чинності, вважаються невід'ємною частиною національного законодавства України.

Нині Україна на законодавчому рівні визнала і врегулювала процедуру виконання лише вироків Міжнародного трибуналу щодо колишньої Югославії. Відбулося це шляхом підписання та ратифікації Угоди між Україною та Організацією Об'єднаних Націй про виконання вироків, винесених Міжнародним кримінальним трибуналом для колишньої Югославії [10]. Одночасно, визнання та виконання вироків Міжнародного трибуналу щодо Руанди в Україні нині вбачається неможливим, оскільки відсутній відповідний міжнародний договір з Організацією Об'єднаних Націй. Неоднозначною сьогодні залишається відповідь на питання щодо можливого визнання та виконання вироків МКС, адже тут існують свої особливості.

Так, з 30 червня 2019 року набирає чинності ч. 6 ст. 124 Конституції України, відповідно до якої: «Україна може визнати юрисдикцію МКС на умовах, визначених Римським статутом МКС» [7]. Вважається, що з цього моменту Україна здійснить довгоочікувані кроки у напрямі ратифікації Римського статуту МКС. На користь такого твердження свідчить також Висновок Конституційного Суду України від 20 січня 2016 року де вказано, що положення ч. 6 ст. 124 Конституції України є конституційним, що власне і робить можливим визнання юрисдикції

МКС на умовах, визначених Римським статутом МКС [11]. До того ж, Україна взяла на себе зобов'язання ратифікувати та імплементувати Римський статут МКС та пов'язані з ним документи відповідно до ст. 8 Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом [12]. Так, 3 травня 2016 року на засіданні 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН українська делегація заявила, що Україна встановила своїм пріоритетом ратифікацію Римського статуту МКС [13], а 23 січня 2018 року Парламентська Асамблея Ради Європи ухвалила резолюцію № 2198 «Гуманітарні наслідки війни в Україні», в пп. 11.2. якої звернула увагу на необхідність якомога швидкої ратифікації Римського статуту МКС [14].

Наразі Україна визнала юрисдикцію МКС *ad hoc* щодо конкретних злочинів без ратифікації Римського статуту МКС шляхом подання двох заяв відповідно до п. 3 ст. 12 Римського статуту МКС [15]. Так, першою заявою від 25 лютого 2014 року Україна визнала юрисдикцію МКС щодо ст. 7 Римського статуту МКС — злочини проти людяності, які були скоєні під час мирних протестів громадян в Україні у період з 30 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року [16]. Другою заявою від 4 лютого 2015 року Україна визнала юрисдикцію МКС щодо злочинів передбачених ст.ст. 7–8 Римського статуту МКС — злочини проти людяності та військові злочини, скоєні на території України з 20 лютого 2014 року та по сьогоднішній день [17]. Визнання Україною юрисдикції МКС *ad hoc* зобов'язує її здійснювати обмежену співпрацю з МКС у кримінальній процесуальній сфері відповідно до глави IX Римського статуту МКС навіть за відсутності його ратифікації. Це означає, що МКС може проводити вивчення переданої на його розгляд ситуації, здійснювати кримінальне переслідування за злочини, які підпадають під його юрисдикцію та притягати до кримінальної відповідальності злочинців. З іншого боку, Україна не набуває перед МКС будь-якого формального статусу та не може користуватися всіма організаційними та процесуальними правами держав-учасниць Римського статуту МКС. Крім того, Римським статутом МКС передбачена можливість виходу з нього лише держав-учасниць, які його ратифікували. Таким чином, Україна зобов'язана співпрацювати з МКС, не може відмовитись від цього та, водночас, має менший обсяг прав, ніж держави-учасниці Римського статуту МКС.

На сьогодні процедура співробітництва з МКС в Україні не врегульована ні в матеріальному, ні в процесуальному законодавстві. У законодавчих актах можна знайти лише поодинокі норми щодо такого співробітництва. Так, наприклад, відповідно до п. 4.3.7. Положення про Департамент міжнародно-правового співробітництва Генеральної прокуратури України забезпечення взаємодії Генеральної прокуратури України з МКС покладено на відділ міжнародного співробітництва вказаного Департаменту [18]. Таким чином, співробітництво

та будь-яка комунікація з МКС має забезпечуватись даним структурним підрозділом. Крім цього, варто зазначити, що у Верховній Раді України перебуває на розгляді проект Закону України № 7179 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо співробітництва з Міжнародним кримінальним судом» [19]. Ним передбачається, що на стадії проведення розслідування Прокурором МКС співробітництво з МКС буде здійснювати Генеральна прокуратура України, а на стадії судового розгляду та апеляційного оскарження справи — Міністерство юстиції України. Проте, на жаль, вказаний документ і досі має статус законопроекту. Невідомо, коли останній буде прийнятий та чи буде прийнятий взагалі.

Висновки. Проведене наукове дослідження дає змогу констатувати, що норми ч. 4 ст. 10 КК України та ст. 614 КПК України необхідно тлумачити комплексно, у їх нерозривному взаємозв'язку, адже зміст останніх не співпадає, хоча врегульовує єдині за своєю суттю правовідносини. У цьому контексті варто наголосити на необхідності приведення вказаних положень до єдиного, узгодженого вигляду.

Наразі в Україні на законодавчому рівні врегульоване лише питання виконання вироків Міжнародного трибуналу щодо колишньої Югославії. Одночасно із цим, вимушені констатувати, що хоча Україна визнала юрисдикцію МКС *ad hoc*, проте ані в КПК України, ані в інших законодавчих актах нашої держави не передбачено механізму виконання

рішень і процедури співробітництва з МКС. Натомість єдиний документ, де розкривається механізм співробітництва держави з МКС — Римський статут МКС — так і залишається не ратифікованим.

Вказане викликає особливе занепокоєння, адже ситуація щодо України зараз перебуває в МКС на стадії попереднього розслідування. У тому випадку, якщо, наприклад, МКС зробить до України запит про арешт і передачу особи, останній буде складно виконати, адже відсутні відповідні законодавчі норми. При цьому, застосування аналогії та використання норм КПК України, які регламентують екстрадицію, в межах міжнародного співробітництва України з МКС є недопустимим, оскільки, по-перше, у кримінальному процесі відсутня аналогія закону, а є лише аналогія права; по-друге, це буде вважатися грубим порушенням прав людини та міжнародно-правових зобов'язань України.

Таким чином, Україні необхідно закріпити у кримінальному матеріальному та процесуальному законодавстві норми, які врегулюють наступні питання: 1) механізм взаємодії державних органів України з МКС; 2) порядок виконання вироків МКС має бути врегульований більш детально; 3) передбачити кримінальну відповідальність службових осіб за невиконання вироків МКС; 4) гармонізувати норми КК України у частині злочинів проти миру, людяності та міжнародних військових злочинів із елементами злочинів, які передбачені Римським статутом МКС.

Література

1. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. Дата оновлення: 15.12.2017. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення: 15.05.2018).
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 18.04.2018. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 15.05.2018).
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 24.04.2018. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 15.05.2018).
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення гармонізації кримінального законодавства з положеннями міжнародного права: проект Закону України. URL: <https://minjust.gov.ua/files/genera/2018/02/02/20180202164020-27.docx>.
5. Підгородинська А. В. Актуальні питання співробітництва України з міжнародними судовими установами. Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». 2015. № 3. С. 201–212.
6. Буроменський М. В. Деякі судження про поняття міжнародного кримінального права. Вісник Академії правових наук України. 2003. № 2–3. С. 359–370.
7. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 30.09.2016. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 15.05.2018).
8. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 р. № 1906-IV. Дата оновлення: 20.07.2014. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1906-15> (дата звернення: 15.05.2018).
9. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10.02.2010 р. № 1861-VI. Дата оновлення: 15.12.2017. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1861-17> (дата звернення: 15.05.2018).
10. Угода між Україною та Організацією Об'єднаних Націй про виконання вироків, винесених Міжнародним кримінальним трибуналом для колишньої Югославії: міжнародний договір від 07.08.2007 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_k51 (дата звернення: 16.05.2018).
11. Висновок Конституційного Суду України у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) вимогам

статей 157 і 158 Конституції України від 30.01.2016 р. № 2-в/2016. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v002v710-16> (дата звернення: 16.05.2018).

12. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: міжнародний договір від 21.03.2014 р. та 27.06.2014 р. Дата оновлення: 30.11.2015. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 16.05.2018).

13. Statement by the delegation of Ukraine at the General Assembly Seventieth session on Report of the International Criminal Court: draft resolution (A/70/L.47) [item 78]. URL: <https://ukraineun.org/en/press-center/65-statement-by-the-delegation-of-ukraine-at-the-general-assembly-seventieth-session-on-report-of-the-international-criminal-court> (дата звернення: 16.05.2018).

14. PACE — Resolution 2198 (2018) — Humanitarian consequences of the war in Ukraine. URL: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=24432&lang=en> (дата звернення: 16.05.2018).

15. Rome Statute of the International Criminal Court: міжнародний договір від 17.07.1998 р. URL: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aeff7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf (дата звернення: 15.05.2018).

16. Про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності вищими посадовими особами держави, які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян під час мирних акцій протестів у період з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року: Заява Верховної Ради України від 25.02.2014 р. № 790-VII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/790-18> (дата звернення: 16.05.2018).

17. Про Заяву Верховної Ради України «Про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та воєнних злочинів вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій «ДНР» та «ЛНР», які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян»: Постанова Верховної Ради України від 04.02.2015 р. № 145-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/145-19> (дата звернення: 16.05.2018).

18. Про затвердження Положення про Департамент міжнародно-правового співробітництва Генеральної прокуратури України: Наказ Генеральної Прокуратури України від 14.11.2017 р. № 324. URL: https://www.gp.gov.ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=203687 (дата звернення: 17.05.2018).

19. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо співробітництва з Міжнародним кримінальним судом: проект Закону України від 05.10.2017 р. № 7179. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62671 (дата звернення: 16.05.2018).

References

1. On the Judicial System and Status of Judges: Law of Ukraine from 02.06.2016 № 1402-VIII. Update date: 15.12.2017. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (appeal date: 15.05.2018).

2. Criminal Code of Ukraine: Law of Ukraine from 05.04.2001 № 2341-III. Update date: 18.04.2018. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (appeal date: 15.05.2018).

3. Criminal Procedural Code of Ukraine: Law of Ukraine from 13.04.2012 № 4651-VI. Update date: 24.04.2018. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (appeal date: 15.05.2018).

4. On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Harmonisation of Criminal Legislation with Provisions of International Law: Draft of the Law of Ukraine. URL: <https://minjust.gov.ua/files/general/2018/02/02/20180202164020-27.docx>.

5. Podgorodinskaya A. V. Topical Issues of Co-operation between Ukraine and International Judicial Bodies. Herald of the Chernivetskiy Faculty of the National University «Odessa Academy of Law». 2015. № 3. P. 201–212.

6. Buromenskiy M. V. Some Views on the Definition of the International Criminal Law. Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine. 2003. № 2–3. P. 359–370.

7. Constitution of Ukraine: Law of Ukraine from 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Update date: 30.09.2016. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (appeal date: 15.05.2018).

8. On International Agreements of Ukraine: Law of Ukraine from 29.06.2004 № 1906-IV. Update date: 20.07.2014. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1906-15> (appeal date: 15.05.2018).

9. On the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine: Law of Ukraine from 10.02.2010 № 1861-VI. Update date: 15.12.2017. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1861-17> (appeal date: 15.05.2018).

10. Agreement between the United Nations and Ukraine on the Enforcement of Sentences of the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia: international treaty from 07.08.2007. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_k51 (appeal date: 16.05.2018).

11. Opinion of the Constitutional Court of Ukraine in Case of Application of the Verkhovna Rada of Ukraine on Issuing the Opinion on the Conformity of the Draft Law on Amending the Constitution of Ukraine (in Terms of Justice) with Requirements of Articles 157 and 158 of the Constitution of Ukraine from 30.01.2016 № 2-в/2016. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v002v710-16> (appeal date: 16.05.2018).

12. Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their member states, of the one part, and Ukraine, of the other part: international treaty from 21.03.2014 and 27.06.2014. Update date: 30.11.2015. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (appeal date: 16.05.2018).

13. Statement by the delegation of Ukraine at the General Assembly Seventieth session on Report of the International Criminal Court: draft resolution (A/70/L.47) [item 78]. URL: <https://ukraineun.org/en/press-center/65-statement-by-the-delegation-of-ukraine-at-the-general-assembly-seventieth-session-on-report-of-the-international-criminal-court> (appeal date: 16.05.2018).

14. PACE — Resolution 2198 (2018) — Humanitarian consequences of the war in Ukraine. URL: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=24432&lang=en> (appeal date: 16.05.2018).

15. Rome Statute of the International Criminal Court: international treaty from 17.07.1998. URL: https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf (appeal date: 15.05.2018).

16. On Recognition of the Jurisdiction of the International Criminal Court by Ukraine over Crimes against Humanity, Committed by Senior Officials of the State, which Led to Extremely Grave Consequences and Mass Murder of Ukrainian Nationals during Peaceful Protests within the period of 21 November 2013–22 February 2014: Declaration of the Verkhovna Rada of Ukraine from 25.02.2014 № 790-VII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/790-18> (appeal date: 16.05.2018).

17. Declaration of the Verkhovna Rada of Ukraine On the recognition of the Jurisdiction of the International Criminal Court by Ukraine over crimes against humanity and war crimes committed by senior officials of the Russian Federation and leaders of terrorist organisations «DPR» and «LPR», which led to extremely grave consequences and mass murder of Ukrainian nationals»: Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine from 04.02.2015 № 145-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/145-19> (appeal date: 16.05.2018).

18. On Approval of the Regulation of the Main Department of International Legal Cooperation of the Prosecutor General's Office of Ukraine: Order of the Prosecutor General's Office of Ukraine from 14.11.2017 № 324. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=203687 (appeal date: 17.05.2018).

19. On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Cooperation with the International Criminal Court: Draft of the Law of Ukraine from 05.10.2017 № 7179. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62671 (appeal date: 16.05.2018).

УДК 342.721

Асірян Сюзанна Рафіківна

*кандидат юридичних наук, асистент кафедри міжнародного права
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

Асирян Сюзанна Рафиковна

*кандидат юридических наук, ассистент кафедры международного права
Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого*

Asirian Siuzanna

*Candidate of Legal Sciences, Assistant of International Law
Yaroslav Mudryi National Law University*

Гаркало Юлія Богданівна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Гаркало Юлия Богдановна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Harkalo Yuliia

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

ПРО АСПЕКТЫ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ЯК КЛЮЧОВОГО ЕЛЕМЕНТУ ПРАВА НА ПРИВАТНІСТЬ

ОБ АСПЕКТАХ ЗАЩИТЫ ПЕРСОНАЛЬНЫХ ДАННЫХ КАК КЛЮЧЕВОГО ЭЛЕМЕНТА ПРАВА НА ПРИВАТНОСТЬ

ON THE ASPECTS OF PROTECTION OF PERSONAL DATA AS A KEY ELEMENT OF PRIVACY LAW

Анотація. В статті аналізуються та розкриваються питання щодо захисту персональних даних в умовах прийняття нормативного акту в рамках Європейського Союзу, що по-новому розглядає проблеми, пов'язані з ознайомленням, обробкою та використанням персональних даних. Дається порівняльно-правове дослідження положень Директиви 95/46/ЄС «Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних» відносно Загального положення про захист персональних даних (GDPR). Визначається сфера застосування Положення у порівнянні з Директивою. Досліджується процес обробки персональних даних з висуненням основних вимог для визнання законності такої обробки з визначенням підстав здійснення та мети. Також наводиться чітко регламентовану різноманітність можливих відносин, які виникають у зв'язку з необхідністю обробки персональних даних. З метою уникнення порушень доступу до таких даних визначаються межі захисту та випадки використання та опрацювання цих даних без порушення меж. Аналізується поняття «вік цифрової ери», оскільки такого роду питання лише виходять на арену досліджень і лише починає вивчатись правниками, зокрема національної наукової спільноти. Відмічається чималий вплив використаного Положення на подальше регулювання та майбутні зміни в сфері застосування та охорони даних, тобто безпосередньо на питання, пов'язані з правом на приватність персональної інформації. Дається розмежування понять права на свободу самовираження та права на приватність з визначенням їх застосування в аспекті використанні персональних даних. Визначаються відмінності між приватністю та свободою самовираження, вказуючи на тонку грань між цими двома явищами, та звертаючи увагу на важливість в питаннях захисту права на приватність не суперечити свободі самовираження. На основі вказаних досліджень сформовані принципи співвідношення права на приватність та права на свободу самовираження.

Ключові слова: персональні дані, суб'єкт даних, обробка персональних даних, законність обробки, підстава обробки, мета обробки, особливі категорії обробки, право на свободу самовираження, право на приватність.

Аннотация. В статье анализируются и раскрываются вопросы защиты персональных данных в условиях принятия нормативного акта в рамках Европейского Союза, который по-новому рассматривает проблемы, связанные с ознакомлением, обработкой и использованием персональных данных. Дается сравнительно-правовое исследование положений Директивы 95/46 / ЕС «О защите физических лиц при обработке персональных данных и о свободном перемещении таких данных» относительно общего положения о защите персональных данных (GDPR). Определяется сфера применения Положения по сравнению с Директивой. Исследуется процесс обработки персональных данных с выдвиганием основных требований для признания законности такой обработки с определением оснований осуществления и цели. Также приводится четко регламентированное разнообразие возможных отношений, возникающих в связи с необходимостью обработки персональных данных. Во избежание нарушений доступа к таким данным определяются границы защиты и случаи использования и обработки этих данных без нарушения границ. Анализируется понятие «век цифровой эры», поскольку такого рода вопросы только выходят на арену исследований и только начинает изучаться юристами, в частности национального научного сообщества. Отмечается значительное влияние использованного Положения на дальнейшее регулирование и будущие изменения в сфере применения и охраны данных, то есть непосредственно на вопросы, связанные с правом на приватность персональной информации. Дается разграничение понятий права на свободу самовыражения и права на приватность с определением их применения в аспекте использовании персональных данных. Определяются различия между приватностью и свободой самовыражения, указывая на тонкую грань между этими двумя явлениями, и обращая внимание на важность в вопросах защиты права на приватность не противоречить свободе самовыражения. На основе указанных исследований сформированы принципы соотношения права на приватность и право на свободу самовыражения.

Ключевые слова: персональные данные, субъект данных, обработка персональных данных, законность обработки, основание обработки, цель обработки, особые категории обработки, право на свободу самовыражения, право на приватность.

Summary. The article analyzes and discloses the issues of protection of personal data in the context of the adoption of a normative act that differently determines the problems associated with the familiarization, processing and use of personal data. There is provided a comparative legal analysis of the provisions of Directive 95/46 / EC «On the Protection of Individuals with regard to the Processing of Personal Data and on the Free Movement of Such Data» concerning to the General Provisions for the Protection of Personal Data (GDPR). The scope of application of the Regulation is determined in comparison with the Directive. The process of machining of personal data with the nomination of the basic requirements for recognizing the legality of such processing with the definition of the grounds for the purpose and the purpose is studied. Also there is provided a clearly regulated variety of possible relationships that arise in connection with the need for processing personal data. In order to avoid violations of the access to such data there is determined security limits and cases of use and processing of this data without violating these limits. The concept of «age of the digital era» is analyzed, because such question just goes to the area of research and only begins to be studied by lawyers, in particular the national scientific community. There is a considerable influence of the Regulation on future changes in the field of application and data protection, thereby directly on issues related to the right of privacy of personal information. It gives a distinction between the concepts of the right to freedom of expression and the right to privacy, with the definition of their application in the aspect of the use of personal data. The differences between privacy and freedom of expression are identified, pointing out the fine line between these two phenomena, and paying attention to the importance of not protecting the right of privacy is not contrary to freedom of expression. Based on these studies, the principles of the relationship between the right of privacy and the right of freedom of expression are formed.

Key words: personal data, data subject, processing of personal data, legality of processing, basis of processing, purpose of processing, special categories of processing, right to freedom of expression, right to privacy.

Постановка проблеми. У зв'язку з прийняттям Загального положення про захист персональних даних (GDPR) потребує детального дослідження норми зазначеного документа та проведення порівняльного аналізу зі ще чинною Директивою 95/46/ЕС «Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних» для розуміння механізмів подальшої роботи з адаптації вказаних нормативних положень в національне законодавство.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням захисту персональних даних займалися А. Баранов Ю. Базанов, В. Брижко, М. Бем, І. Гордиський, Г. Саттон, О. Родіоненко, Ю. Разметаева та інші науковці.

Постановка завдання. Аналіз Загального положення про захист персональних даних (GDPR) з метою подальшого узгодження зазначеного міжнародного документа з нормами національного законодавства та за необхідності дослідження проблемних питань з приведення у відповідність.

Виклад основного матеріалу. Право на приватність в цифрову епоху: чи можемо ми говорити про конституційно гарантовану можливість захисту персональних даних в умовах значного розповсюдження особистої інформації. З однієї сторони — приватна інформація захищається від можливості її огляду особами, до яких вона не має жодного відношення. Проте, з іншої сторони, в більшості випадків персональні дані потрапляють у вільний доступ за

нашою ж згодою, причому ми самі цього не усвідомлюючи, перетворюємо особисті дані на всезагально доступну інформацію. Мова йде зокрема про передання таких даних в мережу Інтернет шляхом реєстрації на тих чи інших сайтах, мережах тощо.

Користуючись численними платформами соціального спілкування в сучасному світі, кожен з нас неодноразово зустрічався з умовами конфіденційності, приватності відповідних соціальних мереж, при реєстрації в які, ми надаємо згоду на обробку наших персональних даних як один з обов'язкових елементів такої реєстрації. З розширенням та все більшим попитом на такі соціальні платформи, актуальним стає питання про захист даних, які можна вважати персональними, що знаходяться у відкритому доступі; про їх захист від неможливості бути використаними як об'єкт кіберзлочинності.

Таким чином, в сучасному інформаційному просторі потребують досліджень питання, пов'язані з регулюванням нашої діяльності у віртуальному просторі, оскільки він набирає все більше рис звичайного соціального існування людей з тими ж таки правами, обов'язками та відповідальністю. В розрізі заданої теми важливими є вирішення питань такого роду, як те, чи надаємо ми у випадку користування платформами соціального зв'язку (до прикладу Facebook) згоду на поширення, розповсюдження чи навіть використання даних, які зберігаємо в конкретних інтернет-джерелах? Чи є така інформація захищеною, як обіцяють нам адміністрація сайтів? Чи гарантоване нам право на приватність дотримується в інтернет-просторі? Таким чином можна сформулювати безліч зв'язаних питань, відповідь на які потребуватиме термінового пошуку, однак зупинимось принаймні на частині з них.

В аспекті поставлених питань вартим уваги є дослідження, зокрема, Директиви 95/46/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних» від 24 жовтня 1995 року та Загальне положення про захист персональних даних (так зване GDPR), що набирає чинності 25 травня 2018 року, та кардинально відрізняється у підходах до вирішення питань про захист персональних даних.

Щоправда є й такі аспекти регулювання, які залишаються незмінними зі спливом десятиліть. Зокрема, у підході до визначення поняття «персональних даних» Європейський Союз в особі Ради Європи залишається незмінним, визнаючи їх як будь-яку інформацію що стосується встановленої фізичної особи чи фізичної особи, яку можна встановити; а власне особою, яку можна встановити, є така, яка може бути встановленою прямо чи непрямо, зокрема, за допомогою такого ідентифікатора як ім'я, ідентифікаційного коду, даних про місцезнаходження, онлайн ідентифікатор або одного чи більше факторів, притаманних фізичним, фізіологічним, генетичним, розумовим, економічним, культурним

чи соціальним аспектам її особистості. Єдиними відмінностями, а точніше буде сказано нововведеннями, є додаткове визнання імені, місця розташування, та певних онлайн ідентифікаторів такими ознаками, які можуть бути віднесені до персональних даних, на відміну від Директиви 1995 року. Щодо онлайн ідентифікаторів, то Положення 2018 року не надає перелік таких даних, проте аналізуючи цифрові властивості даних, до них можна, зокрема, віднести електронний підпис тощо.

Положення 2018 року застосовується до обробки персональних даних за допомогою повного чи часткового використання автоматизованих засобів, а також до обробки неавтоматичними засобами персональних даних. Воно не застосовується до обробки персональних даних:

- протягом діяльності, що не входить у сферу дії права Союзу;
- такої діяльності членів Союзу, передбаченої главою 2 Розділу V Договору про Європейський Союз;
- фізичною особою в ході особистої чи побутової діяльності;
- шляхом запобігання, розслідування, виявлення та переслідування кримінальних покарань, включаючи захист від запобігання та запобігання загрозам громадської безпеки.

Важливим є звернення уваги на те, що тут мова йде про захист будь-яких даних про особу з огляду на визначення поняття персональних даних, а не лише на ті, які мають значення для ти, чи інших установ, організацій як державних, так і недержавних тощо.

Стаття 13 Положення визначає випадки законної обробки персональних даних. Зокрема обробка є законною лише в таких випадках, коли:

a) суб'єкт даних дав згоду на обробку його або її особистих даних для однієї або кількох конкретних цілей (так звана «цифрова згода»);

b) обробка необхідна для виконання суб'єкта даних або для прийняття заходів на вимогу суб'єкта даних до укладення договору;

c) обробка необхідна для дотримання юридичного обов'язку, який підпорядковується контролеру (контролером в даному випадку є фізична чи юридична особа, державний орган, агентство або будь-який інший орган, що, окремо чи разом з іншими, визначає цілі і засоби обробки персональних даних; якщо цілі і засоби обробки визначені);

d) обробка необхідна для захисту життєвих інтересів суб'єкта даних або іншої фізичної особи;

e) обробка в інтересах суспільства або в здійсненні офіційних повноважень контролера;

f) обробка необхідна в цілях законних інтересів, переслідуваних контролером чи третьою стороною, крім випадків, коли над такими інтересами переважають інтереси основних прав і свобод суб'єкта даних, що вимагають захисту персональних даних, особливо, коли таким об'єктом захисту є дитина.

Держави-члени Положення можуть підтримувати або вводити більш конкретні положення, щоб адаптувати застосування правил цього Положення стосовно обробки для дотримання пунктів (с) та (е) пункту 1, більш точно визначивши конкретні вимоги до обробки та інших заходів щодо забезпечення законної та справедливої обробки, в тому числі для інших специфічних ситуацій обробки, як це передбачено в главі IX даного Положення.

Підставою для обробки, зазначеної в підпунктах (с) та (е) пункту 1, визначається:

- союзне право; або
- законодавство країн-членів, до якого підпорядковується контролер.

Мета обробки повинна визначитися в правовій базі зазначеного Положення або, якщо (мова йде про обробку в підпункті (е) пункту 1 статті 13 Положення) є необхідною для виконання завдання, яке виконується в інтересах суспільства або в здійсненні офіційної влади, належить контролеру. Ця правова база може містити спеціальні положення щодо адаптації застосування правил цього Положення, зокрема: загальні умови, що регулюють законність обробки контролером; типи даних, які підлягають обробці; суб'єктів даних; сутності та цілі, для яких особисті дані можуть бути розкриті; обмеження мети; періоди зберігання; і процедури обробки та обробки, включаючи заходи для забезпечення законної та справедливої обробки, такі як ті, що стосуються інших специфічних ситуацій обробки, як це передбачено в главі IX. Союз або законодавство держави-члена повинні відповідати цілям, що становлять суспільні інтереси, і бути пропорційними досягнутій законній меті.

Якщо обробка з метою, відмінною від тієї, для якої були зібрані персональні дані, не ґрунтується на згоді суб'єкта даних або закону Союзу або держави-члена, яке є необхідною та пропорційною мірою в демократичному суспільстві для забезпечення цілей зазначених у частині 1 статті 23 Положення, контролер повинен з'ясувати, чи обробка для іншої мети є сумісною з ціллю, для якої спочатку збираються персональні дані, враховувати, зокрема:

- 1) будь-який зв'язок між цілями, для яких були зібрані особисті дані, і цілей, передбачуваних подальшою обробкою;
- 2) контекст, в якому були зібрані особисті дані, зокрема щодо зв'язку між суб'єктами даних та контролером;
- 3) характер персональних даних, зокрема, чи обробляються спеціальні категорії персональних даних у відповідності зі статтею 9, чи обробляються особисті дані, що стосуються кримінальних карних вироків та правопорушень, відповідно до статті 10;
- 4) можливі наслідки передбачуваної подальшої обробки для суб'єктів даних;
- 5) наявність відповідних гарантій, які можуть включати шифрування або псевдонімізацію.

Крім того, стаття 14 зазначеного Положення чітко визначає випадки заборони такої обробки у випадках, коли обробка персональних даних стосується расового чи етнічного походження, політичних поглядів, релігійних чи філософських переконань, або членства в профспілках, та обробки генетичних даних, біометричних даних з метою однозначної ідентифікації фізичної особи, а також її статеве життя або сексуальна орієнтація.

Таким чином, виходячи з загальних положень зазначеного нормативно-правового акту бачимо, що він чітко регламентує всю різноманітність можливих відносин, які виникають у зв'язку з необхідністю обробки персональних даних, та з метою уникнення порушень доступу до таких даних визначає межі захисту та випадки використання та опрацювання цих даних без порушення меж.

Цей аспект даного Положення вводить еру захисту персональних даних на новий етап, оскільки на відміну від попередньої Директиви, передбачає так званий «вік цифрової згоди». Проблеми тлумачення даного поняття ще не раз будуть в центрі уваги науковців, оскільки такого роду питання лише виходять на арену досліджень і лише починають вивчатися правниками, зокрема національної наукової спільноти, проте не можна не відмітити чималий вплив використаного Положення на подальше регулювання та майбутні зміни в сфері застосування та охорони даних, тобто безпосередньо на питання, пов'язані з правом на приватність персональної інформації.

Крім того, цікавим є дослідження питань розмежування права на приватність та права на свободу самовираження. Оскільки Положення 2018 р. визначає відмінності між приватністю та свободою самовираження, вказуючи на тонку грань між цими двома явищами, та звертаючи увагу на важливість в питаннях захисту права на приватність не суперечити свободі самовираження. Слідуючи за практикою регулювання зазначеної теми в Директиві 1995 року, нове Положення встановлює, що: держави-члени передбачають винятки чи відступи від положень щодо обробки персональних даних у випадках, якщо така обробка проводиться виключно для цілей журналістики або художньої чи літературної творчості, за умови, що вони необхідні для узгодження права на невтручання в особисте життя з нормами, що регулюють свободу самовираження.

На підставі аналізу згаданого Положення можна сформулювати такі принципи співвідношення права на свободу самовираження та права на приватність, зокрема, щодо публічних осіб:

1. Будь-яке втручання в приватне життя можливе настільки, наскільки це сприяє публічним дебатам з питань загальної важливості.

2. Якщо зображення особи, яка вийшла на публічну арену, не містить інформації про її приватне життя, воно може використовуватися, незважаючи на те, чи є ця особа відомою.

3. Особи, які стали публічними не з власного бажання, користуються більшим захистом приватного життя порівняно з іншими публічними особами.

4. Публічні особи мають право бути захищеними від поширення пліток про їхнє приватне життя.

5. Почуттям родичів і близьких померлої публічної особи може бути спричинено шкоду розголошенням конфіденційної інформації про публічну особу, але чим більше часу проходить після смерті публічної особи, тим більше суспільний інтерес в отриманні такої інформації перевищує необхідність конфіденційності такої інформації.

6. Не може бути конфіденційною інформацією ставлення політиків до суспільних явищ.

7. Комерційні питання, якщо мова йде про публічну особу, не є сферою приватного життя особи.

Таким чином, важливим є константування відмінності між свободою самовираження та правом на приватність в аспекті запропонованих вище принципів розмежування, а також визнання факту існування винятку можливості використання персональних даних, зокрема тих, що стосується публічних осіб з метою суспільно корисних цілей, не пов'язаних з особистим життям, тобто таких, які не стосуються професійної діяльності тієї чи іншої особи.

Висновки. Підсумовуючи та аналізуючи вищевикладене, можна ще раз наголосити на тому, що швидкі темпи технологічного розвитку дозволяють фізичним особам у всьому світі використовувати нові інформаційні та комунікаційні технології, щоб поліпшити своє життя. У той же час технологія посилює спроможність урядів, компаній та окремих осіб здійснювати нагляд, перехоплення та збір даних, які можуть порушувати або зловживати правами людини, зокрема право на приватність. У цьому контексті, прийняття Третім комітетом Генеральної Асамблеї Генеральної Асамблеї ООН 21 листопада нової Резолюції про право на приватність в цифрову епоху а також Загального положення про захист персональних даних (так званого GDPR) є своєчасним і важливим для захисту права на приватність в світлі нових викликів.

Як і в попередніх резолюціях ООН на цю тему, в резолюції, прийнятої 21 листопада 2016 року, визнається важливість дотримання міжнародних зобов'язань щодо права на приватність. Вона підкреслює, що будь-які законні інтереси, які держави можуть мати щодо їхньої безпеки, можуть і повинні розглядатися у спосіб, який відповідає зобов'язанням, передбаченим міжнародним законодавством про права людини. Слідуючи положенням зазначеної Резолюції згадані вище GDPR виходять з тих самим правових аспектів необхідності посилення попередження та захисту від порушень щодо розповсюдження персональних даних без згоди суб'єкта, якому такі дані належать. Проте якщо Резолюція більшу увагу звертає на приватний сектор та закликає держави запровадити більш ефективні санкції та засоби правового захисту, щоб запобігти вчиненню приватним сектором порушень права на приватність, то GDPR встановлює більш загальні положення, які будуть поширюватись на всіх держав-членів з подальшою адаптацією цими державами національного законодавства до норм, визначених в зазначеному Положенні. Як бачимо, питання приватності, захисту персональних даних на сьогодні є яскравими показниками небезпеки, що загрожує у зв'язку з поширенням популярності веб-соціальності. Саме тому європейська та міжнародна спільнота знаходиться в активному пошуку шляхів подолання проблем захисту та дотримання права на приватність з огляду на сьогоденну реальність. Оскільки національних засобів впливу стає вже недостатньо, потребує розробка механізмів захисту на більш глобальному рівні, тому проривом в цій сфері варто визнати Загальне положення про захист персональних даних (GDPR), що набирає чинності 25 травня 2018 року, оскільки саме воно найдетальніше на сьогодні регулює питання захисту та охорони персональних даних та прав, які випливають з використанням та створенням персональних даних. Отже, необхідним є подальше вивчення та аналіз зазначеного документа з метою встановлення та визначення найбільш оптимальних процедур гарантування веб-безпеки та подолання загроз у кіберпросторі.

Література

1. General Assembly Resolution «The right to privacy in the digital age», A/RES/68/167/ European Union; Regulation, International document of 18.12.2013/ — <https://www.ccdcoe.org/sites/default/files/documents/UN-131218-Right-ToPrivacy.pdf>
2. Regulation (eu) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC/ European Union; Regulation, International document of 24.04.2016 № 2016/679/ — <https://gdpr-info.eu>
3. Sherwin, R. K., Feigenson, N., and Spiesel, C., «Law in the Digital Age: How Visual Communication Technologies Are Transforming the Practice, Theory, and Teaching of Law,» Boston University Journal of Science and Technology Law, 12: 227–270, 2006. Available at: https://digitalcommons.nyls.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1254&context=fac_articles_chapters

4. Бем М. В., Городиський І. М., Саттон Г., Родіоненко О. М. Захист персональних даних: Правове регулювання та практичні аспекти: науково-практичний посібник. — К.: К.І.С., 2015. — 220 с.
5. Директива 95/46/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних» / Європейський Союз; Директива, Міжнародний документ від 24.10.1995 № 95/46/ЄС/ — http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_242/page
6. Разметаєва Ю. С. Приватність в інформаційному суспільстві: проблеми правового розуміння та регулювання / Разметаєва Ю. С. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. — 2016. — Вип. 37. — с. 43–46.

References

1. General Assembly Resolution «The right to privacy in the digital age», A/RES/68/167/European Union; Regulation, International document of 18.12.2013/ — <https://www.ccdcoe.org/sites/default/files/documents/UN-131218-Right-ToPrivacy.pdf>
2. Regulation (eu) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC/ European Union; Regulation, International document of 24.04.2016 № 2016/679/ — <https://gdpr-info.eu>
3. Sherwin, R. K., Feigenson, N., and Spiesel, C., «Law in the Digital Age: How Visual Communication Technologies Are Transforming the Practice, Theory, and Teaching of Law», Boston University Journal of Science and Technology Law, 12: 227–270, 2006. Available at: https://digitalcommons.nyls.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1254&context=--fac_articles_chapters
4. Бем М. В., Городис'кий І. М., Саттон Г., Родіоненко О. М. Захист персональних даних: Правове регулювання та практичні аспекти: науково-практичний посібник. — К.: К.І.С., 2015. — 220 с.
5. Директива 95/46/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних» Європейський Союз; Директива, Міжнародний документ від 24.10.1995 № 95/46/ЄС/ — http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_242/page
6. Разметаєва Ю. С. Приватність в інформаційному суспільстві: проблеми правового розуміння та регулювання. Разметаєва Ю. С. Науковий вісник Ужгородського національного університету. — 2016. — Вип. 37. — с. 43–46.

Беденко Юрій Юрійович

студент міжнародно-правового факультету

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Беденко Юрій Юрьевич

студент международно-правового факультета

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Bedenko Yurii

Student of the International Law Faculty of the

Yaroslav Mudryi National Law University

Науковий керівник:

Сиваш Олена Михайлівна

кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Научный руководитель:

Сиваш Елена Михайловна

кандидат юридических наук, доцент кафедры международного права

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

Scientific director:

Sivash Olena

Candidate of Juridical Sciences, Docent

Yaroslav Mudryi National Law University

ПИТАННЯ ІСНУВАННЯ ПРАВА ДЕРЖАВИ НА ПРЕВЕНТИВНУ САМОБОРОНУ

ВОПРОС СУЩЕСТВОВАНИЯ ПРАВА ГОСУДАРСТВА НА ПРЕВЕНТИВНУЮ САМОБОРОНУ

THE QUESTION OF THE EXISTENCE OF THE STATE'S RIGHT TO PREVENTIVE SELF-DEFENSE

Анотація. У статті автором досліджено основні доктринальні позиції щодо можливості існування права на превентивну самооборону до збройного нападу. Питання розкривається крізь призму позицій найвидатніших науковців у сфері міжнародного права та практики Міжнародного Суду ООН. Стаття звертає увагу на нинішні проблеми у практиці між державами. Вігмічено всі можливі аргументи які підтримують та спростовують можливість існування даного права. Автором надається висновок з приводу цього питання.

Ключові слова: самооборона, превентивна самооборона, застосування сили.

Аннотация. В статье автором исследованы основные доктринальные позиции касательно существования права на превентивную самозащиту до вооруженного нападения. Вопрос раскрывается сквозь призму позиций выдающихся ученых в сфере международного права и практики Международного Суда ООН. Статья обращает внимание на нынешние проблемы в практике между государствами. Отмечены все возможные аргументы, которые поддерживают и опровергают возможность существования данного права. Автором предоставляется ответ по этому вопросу.

Ключевые слова: самозащита, превентивная самозащита, использование силы.

Summary. In the article, the author analyses the main doctrinal positions concerning the question of the existence of right to preventive self-defense. This question is described through the lens of teachings of the most highly qualified publicists in the sphere of international law and practice of the International Court of Justice. Article brings attention to modern problems in state practice. It points out all possible arguments, which support or disapprove the possibility of existence of such right. The author provides an answer to this question.

Key words: self-defense, preventive self-defense, the use of force.

Постановка проблеми. Самозахист є фундаментальним правом держави, яке забезпечує її виживання у міжнародній спільноті. Існування цього права є гарантом держави щодо легального використання сили. Відсутність єдиної позиції з приводу сутності даного права призводять до багатьох сучасних проблем. Правильність врегулювання даного питання зумовлює те, якими будуть міжнародні відносини між державами, а також як саме будуть вирішуватися між ними конфліктні ситуації. Виходячи з цього, виникає потреба в науковому аналізі питання існування права на превентивну самооборону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням існування права на самооборону до збройного нападу займалися багато науковців. Існує велика кількість представників як тих, хто виправдовує існування даної доктрини, так і тих, хто виступає проти існування останньої. Серед них можна виділити таких: Шон Мерфі [1], Герш Лаутерпахт [2], Йорам Дінштейн [9] Устінія Долгополь [8].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Встановлення можливості існування права на превентивну самооборону через аналіз правової доктрини та практики держав.

Виклад основного матеріалу. Кожна держава має невід’ємне право на самозахист. Його історія і розвиток бере свій початок ще з минулих століть. Укладення Статуту ООН закріпило це право на рівні міжнародних договорів. Проте, суперечки з приводу того, що саме представляє собою це право існують досі.

Держава, щоб скористуватися ним повинна задовільнити деякі вимоги. По-перше, вона повинна доповідати до Ради Безпеки ООН. По-друге, такий самозахист має бути пропорціональним та необхідним. По-третє, має бути збройний напад. Останній критерій є спірним. Дебати не тільки в науковому просторі, але і між державами досі тривають через славнозвісну ситуацію з кораблем «Кароліна». У 1837 році у Канаді спалахнув бунт проти Британії. Американці почали постачати повсталим зброю і боєприпаси, які доставлялися на судні «Кароліна». У відповідь на це канадська влада перетнула кордон США, підпалила і знищила судно. Інцидент викликав обмін нотами між британським міністром закордонних справ і держсекретарем США Вебстером, який сформулював деякі умови легальності превентивного самозахисту [3, с. 1138].

Ця ситуація викликала дуже багато питань і суперечок у теорії. Атаки на ядерні реактори держав, сучасна ситуація з Північною Кореєю дають змогу зрозуміти, що існують проблеми і у практиці. Тому метою даної статті є з’ясування чи існує право на превентивну самооборону. В цій статті подальші питання, які вже стосуються самої суті превентивної самооборони не розкриваються (наприклад, коли саме можлива превентивна атака, чи обов’язково загроза має бути неминучою тощо).

Треба з’ясувати усі аргументи «за» та «проти» існування такої доктрини скрізь призму праць видатних науковців, позиції Міжнародного Суду ООН та практики держав.

Багато науковців не дарма звертають увагу на ситуацію з Кароліною. Основна позиція зазвичай полягає у тому, що вона немає нічого спільного з правом на самозахист, бо стосувалася саме можливості застосування сили проти корабля без втягнення обох держав у стан війни [9, с. 197]. Проте з такою позицією неможливо погодитись. Як мінімум Нюрнберзький та Токійський трибунали застосували тест Кароліни у своїх справах, що свідчить про дійсне визнання такого інциденту, а також його вплив на міжнародне право.

Проте, які б аргументи не стосувалися цього інциденту, справжня боротьба торкнулася тлумачення статті 51 Статуту. Тут, зазначається декілька основних позицій. По-перше, існує думка, що відповідно до *travaux preparatoires* (у перекладі з французької — «підготовчі роботи») країни засновниці не хотіли перетлумачення статті, яка на перший погляд вимагає збройного нападу [4, с. 141]. Однак, якщо дивитися на підготовчі документи, неможливо знайти взагалі будь-якої відповіді на дане питання. Тому спиратись на них для підтримки будь-якої аргументації є недоречним.

По-друге, вважається, що укладення Статуту і включення у нього ст. 51, нівелювало будь-яке звичаєве право, що існувало до укладення такого договору (тут мається на увазі звичаєве право після інциденту з «Кароліною»). Проте, не дарма багатьма науковцями звертається увага на слова у ст. 51 — «невід’ємне право на самозахист». На думку цих вчених, це є відсилка на право превентивної самооборони, як на таке, що існує у формі міжнародного звичаєвого права [1, с. 711]. З цієї думкою можна погодитися, як мінімум тому, що Міжнародний Суд ООН у справі *Nicaragua v. USA* зазначив, що ці слова означають врегулювання питання самооборони також міжнародним звичаєм [5, с. 94]. Більше того, слушною є думка про те, що міжнародне право повинно адаптуватися новим викликам у суспільстві.

По-третє, оскільки будь-які винятки із правила повинні тлумачитися вузько [6, с. 186], а тому ніякої широкої інтерпретації ст. 51 не може бути застосовано для того, щоб доказати існування такого права. Крім того, ст. 51 чітко говорить, що самозахист може бути у випадку збройного нападу. Більше того, ст. 2 (4) Статуту забороняє застосування сили і є нормою *jus cogens*, а тому для утворення нового винятку із цього правила потребує відповідної міжнародної підтримки [9, с. 399]. Не можна не погодитись з тим, що дана стаття лише встановлює норму загальну. Вона ніяк не впливає саме на винятки із правил і не може встановлювати додаткових вимог для формування звичаю. Крім цього влучною є позиція судді Швобеля, який зазначив, що ст. 51 не говорить, що

тільки у випадку збройного нападу можна застосувати право на самозахист [5, с. 348].

Останнім аргументом є практика Міжнародного суду. Вважається що у таких справах як, *Nicaragua v. USA, Armed Activities, Oil Platforms*, Суд обрав консервативний підхід при тлумаченні ст. 51. Тобто зазначив, що самозахист може бути лише у випадку збройного нападу. Проте емпіричний аналіз дає змогу зробити висновок, що Суд лише усіма способами ухилявся від можливості надати відповідь на довговічне питання. В усіх цих справах він розглядав класичний вид самозахисту — у разі збройного нападу, в справі *Nicaragua* він не надав відповідь с приводу цього питання, оскільки таке питання сторонами не підіймалося. В жодній справі Суд не висловив свою позицію с приводу цієї доктрини.

Найцікавішою є саме практика держав. Оскільки саме держави є тими, хто відіграє найважливішу роль у міжнародному праві і є його творцями. Приведемо декілька прикладів такої практики.

В 1981 році Ізраїль зруйнував ядерний реактор Іраку — «Осірак» (так звана операція «Опера»). Основною мотивацією було те, що Ірак буде використовувати її для вироблення ядерної зброї з метою знищення Ізраїлю. Хоча Ірак дійсно погрожував «стерти Ізраїль з лиця землі», реакція міжнародної спільноти була дещо інакшою. Рада Безпеки та Генеральна асамблея осудили такі дії і зазначили, що вони порушили норми Статуту. Деякі держави відхилили таку доктрину самооборони. Інші осудили дії Ізраїлю бо вважали, що не було використано перед цим усіх дипломатичних засобів для вирішення ситуації, визнаючи доктрину превентивного самозахисту. Проте, якщо звернутись до резолюцій названих інституцій ООН, знайти хоча б одне речення, яке б відхиляло саме доктрину самооборони перед збройним нападом є неможливим. Оскільки більшість країн осудили такі дії зі сторони Ізраїлю, можна вважати, що практика держав в ті часи була більш консервативною.

Іншим славнозвісним епізодом, на котрий частіше за все спираються супротивники превентивної

самооборони, є саме інтервенція США в Ірак у 2003 році. Завжди вважалося, що США спиралися тільки на авторизацію від Ради Безпеки. Проте, альтернативним аргументом Сполучених Штатів була також превентивна самооборона, відповідно до так званої «Доктрини Буша». Загальна кількість держав яка осудила таке застосування сили — 112, а тих, хто підтримав — 50–60. Крім цього у 2004 році Група високого рівня, створена Генеральним секретарем ООН, чітко встановила, що переписування та реінтерпретація статті 51 не приймається.

Ще є приклади превентивного самозахисту де не було ніякої реакції міжнародної спільноти. Наприклад, операція «Ліс пустелі» проведена спільно США з Великою Британією у 1998 році проти Іраку. Проведення Ізраїлем операції «Поза межами» у 2007 році на території Сирії. Був зруйнований сирійський ядерний реактор. Застосування кібер-атак проти ядерної програми Ірану у 2012 році Сполученими Штатами і Ізраїлем. Міжнародна реакція була вже не такою як у 1981 році. Її майже не було взагалі.

Цікаву думку висловили одні з найавторитетніших вчених в цій сфері. Наприклад Крістофер Грінвуд та Майкл Вуд підтримали існування права на самозахист перед збройним нападом у контексті міжнародного звичаю [7, с. 20–71]. Тим часом, Герш Лаутерпахт відхилив існування права на самооборону до збройного нападу [2, с. 156].

Існує ще багато прикладів такого самозахисту. Більшість з них була проведена США, Британією та Ізраїлем.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Підсумовуючи вищезазначене, якщо брати до уваги всю цю практику, то право на превентивну самооборону в контексті звичаєвого права не існує. Проте, треба визнати той факт, що спостерігається тенденція у практиці держав, які спираються на таке право. На мою думку, цікавим було б викладення Міжнародним Судом ООН позиції з приводу цього питання. Але, нажаль, поки що такої позиції не висловлено.

Література

1. Murphy D., *The Doctrine of Preemptive Self-Defense*, Villanova law review. — 2005. — 50. — p. 699–748.
2. Lauterpacht, Hersch. *Oppenheim's international law, Disputes, war and neutrality*, vol. 2, 7th ed. London: Longmans, 1952. — p. 435.
3. Letter from Mr. Webster to Mr. Fox of April 24, 1841, 29 BRITISH AND FOREIGN STATE PAPERS 1129, 1857. — p. 1158.
4. Henkin Louis, *How Nations Behave: Law and Foreign Policy*, 2nd edn. New York: Council on Foreign Relations by Columbia University Press, 1979. — p. 400.
5. *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. U.S.A.)*, Merits, Judgment, 1986 I.C.J. 14.
6. *North Sea Continental Shelf case (FRG v. Denmark; FRG v. the Netherlands)*, Judgment, 1969 I.C.J. 3.
7. The Chatham House, 'Principles of International Law on the Use of Force by States in Self-Defence', (2006), URL: <https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/public/Research/International%20Law/ilpforce.doc> (дата звернення: 26.05.2018).
8. Dolgopol U., *The challenge of conflict: international law responds*, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers. — 2006. — v. 13. — p. 628.
9. Dinstein Y., *War, aggression and self-defence*, 5th edition, Cambridge, Cambridge University Press. — 2011. — p. 409.

Бутко Олександра Артемівна

студентка міжнародно-правового факультету

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Бутко Александра Артёмовна

студентка международно-правового факультета

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Butko Alexandra

Student of the International Law Faculty of the

Yaroslav Mudryi National Law University

Науковий керівник:

Резнікова Олена Ігорівна

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Научный руководитель:

Резникова Елена Игоревна

кандидат юридических наук,

ассистент кафедры уголовного процесса и оперативно-розыскной деятельности

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

Research manager:

Reznikova Olena

PhD in Legal Studies, Assistant of the

Criminal Procedure and Investigative Activities Department

Yaroslav Mudryi National Law University

ВИДАЧА ОСОБИ, ЯКА ВЧИНИЛА КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ (ЕКСТРАДИЦІЯ): ОКРЕМІ ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

ВЫДАЧА ЛИЦА, СОВЕРШИВШЕГО УГОЛОВНОЕ ПРАВОНАРУШЕНИЕ (ЭКСТРАДИЦИЯ): ОТДЕЛЬНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ

EXTRADITION: SOME THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS

Анотація. У статті автор аналізує інститут екстрадиції у кримінальному процесі, визначає теоретичні засади та практичні проблеми його застосування. Досліджує міжнародні стандарти та їхню імплементацію в національне законодавство. Аналізується матеріально-правові та процесуальні норми у праві України, а також її міжнародні зобов'язання.

Ключові слова: екстрадиція, міжнародне співробітництво, політичний злочин, запит, кримінальне провадження.

Аннотация. В статье автор анализирует институт экстрадиции в уголовном процессе, определяет теоретические основы и практические проблемы его применения. Исследует международные стандарты и их имплементацию в национальное законодательство. Анализируется материально-правовые и процессуальные нормы у праве Украины, а также её международные обязательства.

Ключевые слова: экстрадиция, международное сотрудничество, политическое преступление, запрос, уголовное производство.

Summary. The author considers when extradition is used during criminal procedure, defines theoretical foundation and practical issues of its application. The article draws attention to international standards and their implementation into national legislation. It also analyses substantive and procedural rules of Ukrainian law as well as its international commitments.

Key words: extradition, international cooperation, political crime, request, criminal proceedings.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку процесів глобальної інтернаціоналізації всіх сфер життєдіяльності людства увага міжнародної спільноти, головним чином, зосереджується на консолідації зусиль, спрямованих на протидію злочинності, яка останнім часом зазнала суттєвої якісно-кількісної трансформації. Розвиток засобів комунікації, поява Інтернету, спрощення паспортного контролю, наявність «прозорих» кордонів між державами, що утворилися на теренах колишнього СРСР, недосконалість національних механізмів протидії та запобігання злочинності — це далеко неповний перелік чинників, які сприяють уникненню кримінальної відповідальності особами, які порушили кримінально-правові заборони тієї чи іншої держави. За таких умов, під час кримінального переслідування, особливу роль починає відігравати ефективність та налагодженість механізмів міжнародного співробітництва держав у сфері боротьби зі злочинністю. Одним із напрямів такого співробітництва варто вважати видачу особи, яка вчинила кримінальне правопорушення (екстрадицію).

Для України, яка активізує свої дії на шляху інтеграції у світове співтовариство, зокрема до Європейського Союзу, актуальним залишається питання приведення національної правової системи у відповідність із виробленими міжнародною спільнотою правовими стандартами, у тому числі у сфері надання правової допомоги у кримінальних провадженнях, в яких здійснюється екстрадиція осіб, які вчинили кримінальне правопорушення. У цьому зв'язку існує об'єктивна потреба належної та достатньої правової регламентації відносин у сфері надання міжнародно-правової допомоги у провадженнях, що виникають у зв'язку із видачею особи (екстрадицією), для забезпечення ефективного виконання українською стороною своїх договірних зобов'язань та недопущення можливості особи уникнути кримінальної відповідальності.

Маючи міжнародно-правову основу, екстрадиція реально функціонує як комплексний правовий інститут, який донедавна не був законодавчо закріплений у правовій системі України, тоді як договірна практика вирішення питань щодо видачі правопорушника налічує декілька десятиліть. Однак зараз екстрадиція достатньо детально регулюється нормами українського законодавства, а саме ч. 2 ст. 25 Конституції України; ст. 8, 10 КК; Главою 44 КПК, Законом України «Про міжнародні договори» та ін. [1; 2; 3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняна правова наука на сьогодні не має спеціальних ґрунтовних праць, присвячених інституту екстрадиції у правовій системі України, хоча дослідженню цієї багатоаспектної проблеми приділяють певну увагу фахівці різних галузей права: *конституційного, міжнародного, кримінального процесуального,*

кримінально-виконавчого, кримінального права. Зокрема, у галузі кримінального процесу особливості інституту видачі правопорушника, як І. Шевчук, О. Дроздов, І. Тітко, В. Зуєв та інші.

Формування цілей статті. Це наукове дослідження присвячено висвітленню теоретичних основ та практичних проблем кримінального процесуального характеру інституту видачі особи, яка вчинила кримінальне правопорушення (екстрадиція).

Викладення основного матеріалу. У доктрині кримінального процесу поняття екстрадиції пропонують розглядати як комплексний правовий інститут кримінального процесуального права не тільки в суто вузькому сенсі — видача особи для кримінального переслідування або виконання вироку, але і в ширшому сенсі, коли під екстрадицією розуміється не тільки видача, але і передача особи для відбування покарання або примусового лікування, тобто це форма міжнародно-правового співробітництва, що являє собою акт видачі (передачі, доставки, перевезення) особи, заснований на міжнародних угодах.

Для початку треба зауважити, що у міжнародному співробітництві інститут екстрадиції відіграє важливу роль. Як форма міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, він регулюється одразу декількома галузями національного права — конституційним, кримінальним та кримінальним процесуальним правом, які в свою чергу повинні відповідати міжнародним стандартам [4].

Міжнародні стандарти видачі особи, яка вчинила кримінальне правопорушення (екстрадиції) знаходять своє втілення у наступних документах: Типовий договір про видачу Генеральної Асамблеї ООН від 14 грудня (1990); Римський статут Міжнародного кримінального суду (1998); Європейська конвенція про видачу правопорушників (1957); Європейська конвенція про взаємну правову допомогу у кримінальних справах (1959); Берлінська конвенція про передачу осіб, засуджених до позбавлення волі, для відбування покарання в державі, громадянами якої вони є (1978); міждержавні договори [4]. До того ж, Україною ратифіковані Європейська конвенція про видачу правопорушників 1957 року і Додаткові протоколи 1975 р. та 1978 р. до Конвенції, Європейська конвенція про передачу засуджених осіб 1983 р., Додатковий протокол 1997 р., укладено декілька десятків договорів з іншими державами. Порядок виконання цих конвенцій визначається на території України Інструкцією про порядок виконання європейських конвенцій з питань кримінального судочинства від 29.06.1999 р.

В даний час загально визнано, що видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення — це право держави, а не її обов'язок. Обов'язок видачі може бути тільки при наявності відповідного міжнародного договору та з урахуванням певних умов. Держава, спрямовуючи вимогу про видачу, бере на себе зобов'язання не притягати до кримінальної

відповідальності і не піддавати покаранню особу за ті злочинні діяння, за які видача не була проведена (ст. 576 КПК).

Відповідно до ч. 1 ст. 573 КПК «запит про видачу особи (екстрадицію) направляється за умови, якщо за законом України хоча б за один із злочинів, у зв'язку з якими запитується видача, передбачено покарання у виді позбавлення волі на максимальний строк не менше одного року або особу засуджено до покарання у виді позбавлення волі і невідбутій строк становить не менше чотирьох місяців».

Відповідно до глави 104 КПК екстрадиція включає наступні етапи:

- 1) звернення до компетентних органів іноземних держав із запитом про видачу особи або, навпаки, розгляд запитів компетентних органів іноземних держав про видачу особи (екстрадицію), тимчасову видачу або транзитне перевезення та прийняття рішень щодо них;
- 2) організація проведення екстрадиційної перевірки;
- 3) організація прийому-передачі осіб, щодо яких прийнято рішення про видачу особи (екстрадицію), тимчасову видачу або транзитне перевезення [3].

Слід зазначити, що угода про видачу осіб, що вчинили протиправне діяння в рідній країні і переховуються в іншій державі, існує далеко не скрізь. Екстрадиція в міжнародному праві передбачає розгляд справи про відправлення злочинця на батьківщину навіть у тому випадку, якщо договір не підписаний. Тобто особа видається за «принципом взаємності». У цьому випадку приймаюча держава повинна надати певну послугу тій країні, яка згодна передати злочинця, тобто держава сама вирішує, чи варто здійснювати таку процедуру.

Аналіз сучасних тенденцій екстрадиції вказує на те, що реформування цього інституту є необхідністю, яка дозволить достатньо його оновити, адаптувавши його до сучасних умов боротьби з транснаціональною злочинністю. На жаль, досі не вдалося сформувати систему екстрадиції універсального характеру. Тому головна роль у забезпеченні питання видачі злочинців зараз належить регіональним механізмам (Європейська конвенція щодо видачі правопорушників, Міжамериканська конвенція про видачу тощо) [5].

Особливе місце при захисті прав осіб в інституті екстрадиції займає така підстава як відмова у видачі через негуманність покарання, можливе застосування до особи катувань або іншого жорстокого, нелюдського поводження. Тому при вирішенні питання про видачу тієї або іншої особи, яка обвинувачується у вчиненні злочину, необхідно враховувати всі можливі наслідки її екстрадиції, при цьому вивчити такі обставини:

- 1) яка держава направила запит про екстрадицію особи;
- 2) чи існують у державі жорстокі, нелюдські або інші покарання;
- 3) чи існують на території цієї держави міжнародні правозахисні організації;

4) чи існують між запитуваною і запитуючою державою укладені двосторонні міжнародні договори про правову взаємодопомогу;

5) вивчення світової практики співпраці з даними державами.

Вивчення вказаних обставин допоможе правильно вирішити завдання екстрадиції особи, а так само не допустити відносно неї застосування жорстоких, нелюдських або таких, що принижують людську гідність, покарань.

При здійсненні екстрадиції осіб, які вчинили злочини, виникають питання, пов'язані із захистом прав людини, у тому числі вимоги, які пред'являються тій чи іншій державі (право на життя, здоров'я, право на свободу, право на повагу до гідності, право на свободу світогляду і віросповідання). Вони передбачені, зокрема, Конституцією України та низкою міжнародних договорів, що регулюють екстрадицію таким чином, щоб суди та органи виконавчої влади водночас враховували як права особи, яка видається, так і інтереси правового переслідування.

Екстрадиція проводиться у таких випадках:

- 1) якщо протиправне діяння було вчинено в межах тієї держави, яка вимагає видачі злочинця;
- 2) обвинувачений володіє громадянством тієї країни, яка вимагає екстрадиції;
- 3) злочин був таким, що суперечить інтересам держави або підриває її зовнішню або внутрішню безпеку.

Якщо особа вчинила протиправні дії в кількох країнах, то його видача здійснюється лише після тривалих дипломатичних переговорів, в залежності від того, який злочин є більш тяжким.

Існують певні умови, за яких можлива екстрадиція:

- 1) зустрічна сторона гарантує збереження життя і здоров'я висланої особи (особливо ця умова актуальна в тому випадку, якщо в країні узаконена смертна кара);
- 2) держава надала достатню кількість доказів вини переслідуваного;
- 3) якщо підстав для екстрадиції немає, то людина не повинна переслідуватися або бути обмеженою у своїй свободі.

В екстрадиції може бути відмовлено у таких випадках:

- 1) злочинець попросив політичного притулку і вважається біженцем;
- 2) термін давності злочину вже минув;
- 3) якщо особа, яка вчинила протиправне діяння, є громадянином країни, в якій воно ховається;
- 4) якщо законних підстав для порушення кримінального провадження немає або ж до людини пред'являються претензії приватного характеру.

Так, підставою для відмови у видачі є політичні правопорушення. Видача не здійснюється, якщо правопорушення, у зв'язку з яким вона запитується, розглядається запитуваною стороною як політичне

правопорушення або правопорушення, пов'язане з політичним правопорушенням. Таке ж правило застосовується, якщо запитувана сторона має достатньо підстав вважати, що запит про видачу правопорушника за вчинення звичайного кримінального правопорушення був зроблений з метою переслідування або покарання особи на підставі її раси, релігії, національної приналежності чи політичних переконань або що становище такої особи може бути погіршене з будь-якої з цих причин (пункти 1, 2 ст. 3 Євроконвенції 1957 р.).

Втім, вбивство або замах на вбивство глави держави або члена його сім'ї не вважається політичним правопорушенням (пункт 3 ст. 3 Євроконвенції 1957 р.).

Також ст. 1 Додаткового протоколу до Євроконвенції 1957 р. встановлено, що політичні правопорушення не включають:

- 1) злочини проти людства, зазначені в Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього, яка була ухвалена Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 9 грудня 1948 р.;
- 2) порушення, зазначені у ст. 50 Женевської конвенції про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях 1949 р., ст. 51 Женевської конвенції про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які потерпіли корабельну аварію, із складу збройних сил на морі 1949 р., ст. 130 Женевської Конвенції про поводження з військовополоненими 1949 р. та ст. 147 Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни 1949 р.;
- 3) будь-які аналогічні порушення законів війни, що діяли на час набрання цим Протоколом чинності, та існуючих на цей час звичаїв війни, які не передбачені у вищезазначених положеннях Женевських конвенцій.

Деякі принципи екстрадиції є загальними для багатьох країн. Наприклад, багато держав відмовилися від якого-небудь зобов'язання з видачі своїх громадян. Дійсно, в Конституції Словенії і Колумбії забороняють екстрадицію своїх громадян. В Аргентині, Великій Британії, Сполучених Штатах, громадяни можуть бути видані тільки в разі, якщо договір про екстрадицію дозволяє це. Інший поширений принцип «подвійної злочинності», в якій йдеться, що нібито злочин, видача за який запитується, повинен бути законодавчо закріпленим одночасно у запитуючої та запитуваної країнах. У відповідності з принципом специфічності, запитуюча держава може переслідувати особу тільки за злочин, за який вона була видана, і не може видати затриманого в третю країну за злочини, вчинені до первісної видачі. У той же час новітній розвиток національного законодавства ряду країн відходить від «жорсткої» заборони на видачу громадян і передбачає певні вилучення з цього правила. Приклади такого роду можна знайти в законодавстві Казахстану, Грузії, що допускають екстрадицію громадян у випадках, передбачених міжнародними договорами [6].

Одне з найбільш спірних питань, що стосуються екстрадиції, є виняток для більшості політичних злочинів, стандартне положення в більшості законів про екстрадицію і договорів, які надає запитуваній державі право відмови від видачі за політичні злочини. Хоча це виняток, можливо, придбав статус загального принципу права, його практичне застосування далеко не вирішене. Еволюція міжнародного права і розвиток майже загального консенсусу, засуджуючи деякі форми злочинної поведінки, обмежили сферу застосування даного принципу, так що тепер він виключає найбільш тяжкі міжнародні злочини, наприклад, злочини геноциду, військові злочини і злочини проти людяності. Крім цих і деяких інших випадків, однак, є дуже мало згоди щодо того, що є політичним злочином, і таким чином, держави можуть проявляти значну свободу в застосуванні за винятку щодо політичних злочинів [7].

Саме тому, незважаючи на численні угоди про екстрадицію, існуючі у всьому світовому співтоваристві, як і раніше, мають місце випадки незаконної міжнародної екстрадиції. Подібні інциденти неодноразово привертати увагу світової преси та навіть викликали гарячі дискусії у межах ООН, оскільки держави стверджують про порушення їх суверенітету. Імовірно, найбільш відомі випадки незаконної міжнародної екстрадиції мали місце в останній половині двадцятого століття, такі як викрадення ізраїльськими агентами в 1960 році з Аргентини нацистського військового злочинця Адольфа Ейхмана і «екстрадиція канонерського човна» Панамського генерала Нор'єги Сполученими Штатами в 1989 році.

Незаконна міжнародна видача також проходить у відносній таємниці, без відома світової громадськості: в кінці 1970-х і 1980-х років, наприклад, США використали своє імміграційне законодавство, щоб видати ірландські втікачі. Імена ірландських членів тимчасової Ірландської Республіканської армії (ІРА) — таких як Джо Доерті і Десмонд Макін-з'являються час від часу в повідомленнях преси як особи, які були екстрадовані або (як у випадку з Джо Доерті) тримаються в в'язницях США, незважаючи на постанови суду, які визнали, що ці ірландські втікачі не підлягають екстрадиції згідно з умовами договору про екстрадицію. Той факт, що держави вдаються до незаконної міжнародної видачі, вельми переконливо свідчить про одне: міжнародна практика видачі, як вона існує в даний час, не функціонує належним чином. Крім того, ця криза є предметом стурбованості світової спільноти держав, оскільки часто, як у випадку інцидентів з Ейхманом і Нор'єгой-вона тягне за собою порушення територіального суверенітету іншої держави і, отже, ставить під загрозу мир і безпеку у всьому світі [8].

Незважаючи на те, що відповідно до міжнародних стандартів екстрадиції політичні злочинці не підлягають видачі, існують два переважаючих крайніх доктринальних погляди, перший з яких, на мій

погляд, є теоретичним обґрунтуванням вищезазначених випадків незаконної екстрадиції. Перший погляд, що особи, які вчинили злочини на ґрунті ідеології і совісті (часто звані «політв'язні», «в'язні совісті» або «політичні злочинці») не можуть і не повинні відрізнятися від звичайних злочинців. Друга позиція виражається в афоризмі, який досі використовується в політиці, що «поборник свободи однієї людини-терорист для іншої.» Це досить спрощене формулювання відображає сумну догму про те, що причини та мотиви, які спонукають людей до протесту та воєнних дій, не мають значення і що в будь-якому випадку праведність чи зло політичного справи або дії є виключно предметом суб'єктивного судження. Це нібито «ціннісно-вільний», але насправді нігілістичний висновок — що в питаннях політики універсальні істини не помітні і є своєрідним виправданням політичних злочинів [9].

Більш того, на жаль, проблема порушення прав та свобод екстрадиційованої особи і зараз залишається невирішеною, що підтверджується практикою ЄСПЛ.

Як було підкреслено ЄСПЛ, для того, щоб позбавлення волі було законним, воно має стосуватися однієї з підстав, передбачених у пп. «а»–«f» ст. 5 ЄКПЛ (справа «Вітольд Литва проти Польщі»). Серед таких підстав визначають:

- 1) можливість законного арешту або затримання особи з метою запобігання її виїзду із країни;
- 2) арешт особи, щодо якої вживаються законні заходи щодо її депортації або екстрадиції.

Потрібно враховувати, що внутрішнє законодавство дозволяє державам здійснювати видачу іноземців, а також застосовувати арешт або затримання, пов'язані з обмеженням їх волі, та ці процесуальні дії належать до числа тих юридичних засобів, що допускаються ЄКПЛ і спрямовані на забезпечення екстрадиції особи. Однак зазначені положення можуть тлумачитися тільки у взаємозв'язку зі ст. 18 ЄКПЛ, згідно з якою обмеження, які дозволяються цією Конвенцією щодо зазначених прав і свобод, не повинні застосовуватися для інших цілей, ніж тих, для яких вони передбачені [5].

Останнім часом формується відповідна практика ЄСПЛ щодо України. Зокрема, у своїх рішеннях

у справах «Новік проти України» (2008), «Солдатенко проти України» (2008), «Світлорусов проти України» (2009), «Байсаков та інші проти України» (2010), «Дубовик проти України» (2010), «Крейдич проти України» (2010) ЄСПЛ неодноразово констатував порушення Україною статей 3, 5, 6 КЗПЛ при вирішенні національними судами питань щодо екстрадиції. Отже, ці та інші рішення ЄСПЛ повинні бути враховані в правозастосовній практиці з питань екстрадиції.

У справі «Новік проти України» (2008) «суд повторює, що будь-яке позбавлення свободи відповідно до пункту 1(f) статті 5 Конвенції є виправданим лише на час розгляду питання, щодо депортації та екстрадиції. Якщо розгляд цього питання не здійснюється із відповідною сумлінністю, то тримання під вартою перестає бути виправданим за цим пунктом». У цій справі суд вирішив «що, виходячи із обставин цієї справи не можна сказати, що протягом 28 днів перебування заявника під вартою, поки тривала процедура екстрадиції, відповідні органи не діяли з належною сумлінністю».

У справі «Солдатенко проти України» суд зазначив, що «мета пункту 4 статті 5 Конвенції полягає в захисті права осіб, яких затримано і взято під варту, на судовий контроль законності застосованого до них заходу. Відповідний засіб юридичного захисту має бути для затриманої особи доступним під час її перебування під вартою і надавати їй можливість домогтися невідкладного судового контролю законності тримання її під вартою та, за відповідних обставин, — домогтися свого звільнення». Тобто в цьому випадку суд констатував порушення права на захист під час проведення процедури екстрадиції.

Висновки. Отже, в українському законодавстві приділяється значна увага захисту прав особи при здійсненні екстрадиції, хоча є й необхідність його вдосконалення. Метою екстрадиції повинно бути саме правове здійснення правосуддя над особою без порушень її прав і свобод. З огляду на сучасний розвиток правового суспільства захист прав людини, інститут екстрадиції потребує подальшого вивчення та вдосконалення.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 30.09.2016. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення: 15.05.2018).
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 18.04.2018. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 15.05.2018).
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 24.04.2018. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 15.05.2018).
4. Свистуленко, М. П. Екстрадиція в правовій системі України: основні кримінально-правові аспекти: дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Академія адвокатури України. — К. — 2005. — 200 с. (дата звернення: 16.05.2018).
5. Зуєв В. В. Кримінальні процесуальні гарантії прав особи при міжнародному співробітництві під час кримінального провадження: монографія / В. В. Зуєв — Харків: Оберіг, 2017. — 204 с.

6. Сафаров Н. А. Экстрадиция в международном уголовном праве: проблемы теории и практики: автореферат дис. ... доктора юридических наук: 12.00.10 / Сафаров Н. А.; — Москва, 2007. — 57 с. URL: law.edu.ru/book/book.asp?bookID=1257530 (дата звернення: 16.05.2018).

7. Encyclopedia Britannica URL: <https://www.britannica.com/topic/extradition> (дата звернення: 16.05.2018).

8. Nicholas N. Kittrie *Rebels with a Cause: The Minds and Morality of Political Offenders*. 401 pp. URL: <https://www.questia.com/library/84341587/rebels-with-a-cause-the-minds-and-morality-of-political> (дата звернення: 16.05.2018).

9. Barbara M. Yarnold *International Fugitives: A New Role for the International Court of Justice* 149pp. URL: <https://www.questia.com/library/2035887/international-fugitives-a-new-role-for-the-international> (дата звернення: 16.05.2018).

References

1. Constitution of Ukraine: Law of Ukraine from 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Update date: 30.09.2016. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (appeal date: 15.05.2018).

2. Criminal Code of Ukraine: Law of Ukraine from 05.04.2001 № 2341-III. Update date: 18.04.2018. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (appeal date: 16.05.2018).

3. Criminal Procedural Code of Ukraine: Law of Ukraine from 13.04.2012 № 4651-VI. Update date: 24.04.2018. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (appeal date: 15.05.2018).

4. Svistunenکو, M. P. *Extradition in the legal system of Ukraine: main criminal law aspect: dissertation PhD in Legal Studies* 12.00.08 / Academy of advocacy of Ukraine-200 pp. URL: <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/130534.html> (appeal date: 16.05.2018).

5. Zuev V. V. *Criminal procedural guarantees of individual rights in international cooperation during criminal proceedings: monograph* / V. V. Zuev — Kharkiv: Oberig, 2017. — 204 p.

6. Safarov, N.A. *Extradition in international criminal law: problems of theory and practice: author's abstract dissertation doctor of law*: 12.00.10 / Safarov N. A.; — Moscow, 2007. — 57 p. URL: law.edu.ru/book/book.asp?bookID=1257530(appeal date: 16.05.2018).

7. Encyclopedia Britannica URL: <https://www.britannica.com/topic/extradition> (appeal date: 16.05.2018).

8. Nicholas N. Kittrie *Rebels with a Cause: The Minds and Morality of Political Offenders*. 401 pp. URL: <https://www.questia.com/library/84341587/rebels-with-a-cause-the-minds-and-morality-of-political> (appeal date: 16.05.2018).

9. Barbara M. Yarnold *International Fugitives: A New Role for the International Court of Justice* 149pp. URL: <https://www.questia.com/library/2035887/international-fugitives-a-new-role-for-the-international> (appeal date: 16.05.2018).

Гречко Інна Валеріївна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Гречко Инна Валерьевна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Grechko Inna

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

Науковий керівник:

Шеверєва Віталіна Євгенівна

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри державного будівництва

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Научный руководитель:

Шеверева Виталина Евгеньевна

кандидат юридических наук,

доцент кафедры государственного строительства

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

Research manager:

Sheverieva Vitalina

Candidates of Legal Sciences, Associate Professors

Yaroslav Mudryi National Law University

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ВИБОРІВ ГЛАВИ ДЕРЖАВИ НА ПРИКЛАДІ ТАКИХ КРАЇН, ЯК ОАЕ, ІЗРАЇЛЬ, ІТАЛІЯ, ІНДІЯ ТА ЄГИПЕТ

ОСОБЕННОСТИ ПРОВЕДЕНИЯ ВЫБОРОВ ГЛАВЫ ГОСУДАРСТВА НА ПРИМЕРЕ ТАКИХ СТРАНАХ, КАК ОАЭ, ИЗРАИЛЬ, ИТАЛИЯ, ИНДИЯ И ЕГИПЕТ

FEATURES OF ELECTIONS OF THE HEAD OF STATE BY THE EXAMPLE OF COUNTRIES SUCH AS UAE, ISRAEL, ITALY, INDIA AND EGYPT

Анотація. Стаття присвячена порівнянню підходів до обрання глави держави у різних країнах світу. Проаналізовано вплив форми правління на формування вищої посади. Наведено приклад виборної монархії як відступ від загального правила престолонаслідування. Розглянуто, чим відрізняються вибори президента залежно від різновиду республіки. У даній роботі підкреслено невичерпність способів обрання глави держави, внаслідок існування держав, що не підпадають під жодну класифікацію.

Ключові слова: глава держави, вибори, монархія, республіка, парламент, голосування.

Анотация. Статья посвящена сравнению подходов к избранию главы государства в различных странах мира. Проанализировано влияние формы правления на формирование высшей должности. Приведен пример выборной монархии как отступления от общего правила престолонаследия. Рассмотрено, чем отличаются выборы президента в зависимости от разновидности республики. В данной работе подчеркивается неисчерпаемость способов избрания главы государства, в результате существования государств, которые не подпадают ни под одну классификацию.

Ключевые слова: глава государства, выборы, монархия, республика, парламент, голосование.

Summary. The article is devoted to the comparison of approaches to the election of the head of state in different countries of the world. The influence of the form of government on the formation of a senior post is analyzed. An example of an elective monarchy is given as a deviation from the general rule of succession. Considered the differences in the election of the president depending on the kind of republic. In this article, the inexhaustible ways of electing the head of state, as a result of the existence of states that are not subject to any classification, are emphasized.

Key words: head of state, elections, monarchy, republic, parliament, voting.

Постановка проблеми. У більшості країн світу інститут глави держави сформувався і еволюціонував разом із самою державою. Як зазначав відомий державознавець В. Гессен: «Держава існує та діє в органах своєї влади, немає органів — немає держави» [1, с. 32]. Будучи зумовленим різними потребами та розвиваючись під впливом традицій, які є унікальними у кожній країні, даний інститут характеризується різноманітними підходами як до його створення, так і функціонування. Дослідження унікальної специфіки виборів глави держави є важливим для вирішення питання про його участь у політичному житті держави, оскільки те, як він приходить до влади відображає його подальший напрямок діяльності і взаємозв'язок із іншими органами влади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розвитку інституту глави держави займалися такі вчені: В. Б. Авер'янов, Ф. Г. Бурчак, Ю. М. Коломієць, С. Г. Серьогіна, В. В. Сухонос, В. А. Шатіло, В. Д. Яворський, О. Н. Ярмиш та інші. Ці автори детально розглядали питання формування посади глави держави. Використання їх доробку дає можливість впорядкувати способи проведення виборів і побачити чим вони зумовлені.

Виокремлення невирішених раніше частин основної проблеми. Такі питання потребують подальшого опрацювання аби сформувати чітке уявлення про вплив форми правління на процес виборів і подальшу роль глави держави у політиці.

Постановка завдання. Метою даної статті є дослідження та аналіз способів обрання президента (глави держави) на прикладі різних країн світу, які мають суттєві відмінності у процесі формування влади. За допомогою цих порівнянь можна побачити, як саме форма правління визначає роль такої особи на політичній арені і, безпосередньо, встановлює порядок його обрання.

Викладення основного матеріалу дослідження. Глава держави — це конституційний орган і одночасно вища посадова особа держави, яка посідає формально найвище місце в системі органів державної влади, здійснює верховне представництво країни у внутрішньополітичному житті та у відносинах з іншими державами [2].

Варто зазначити, що правова категорія «глава держави» розкривається через два поняття: «інститут глави держави» та «статус глави держави» [3, с. 10].

На сьогодні закріпилася думка про те, що статус глави держави є частиною правового інституту

глави держави. Вперше таке положення було подано на розгляд І. Хутинаєвим [4, с. 26–27] і зараз підтримується більшістю дослідників інституту президентства. Зокрема, А. Шир-огли Султанов, порівнюючи конституційно-правовий статус президентів Азербайджану та Росії, зазначав: «На відміну від правового статусу, нормативний обсяг інституту президента є більш ширшим. Він утворюється за рахунок правових норм, що визначають не лише функціонування, а й обрання (призначення) президента» [5, с. 28]. Відповідно, вибори є елементом інституту глави держави, який полягає у тому, що певна сукупність людей шляхом голосування заповнює вакантну виборну посаду.

Цікавим моментом є те, що інколи зустрічається співіснування двох або більше осіб на такій посаді, а це, безперечно, зумовлює своєрідність у порядку їх обрання або призначення.

За кількісним складом виділяється одноособовий та колегіальний глава держави. У свою чергу, колегіальний глава держави може існувати у вигляді олігархічної (більше двох осіб виконують обов'язки глави держави) та діархічної (дві особи виконують обов'язки глави держави) моделей. При цьому, остання модель може існувати у вигляді функціональної діархії (між співправителями існує розподіл повноважень), територіальної діархії (кожен співправитель уособлює свою територію), особистої діархії (співправителі формуються без урахування будь-яких чинників територіального чи функціонального характеру) та вертикальної діархії (один співправитель впливає на порядок формування і функціонування іншого співправителя) [3, с. 282].

Майже в усіх країнах світу глава держави одноособовий, і лише в декількох функції його здійснюються колегіальними органами — президіями вищих представницьких органів у країнах соціалізму, Федеральною Радою у Швейцарії, колективним монархом в Об'єднаних Арабських Еміратах, спільно духовним керівником держави і президентом в Ірані [6].

Підхід до обрання глави держави, як вже було зазначено, дуже різниться в залежності від форми правління, яка і відображає порядок формування вищих органів державної влади. Далі більш детально розглянемо цей процес у монархіях та республіках.

Стосовно монархій, то тут історично склалося так, що монарх сходиться на престол не за волею підданих, а успадковуючи владу. Проте вибори все-таки мають місце у деяких державах, хоча і не зовсім підпадають під класичне визначення цього поняття. Саме

Об'єднані Арабські Емірати є прикладом такого виключення із правил.

Для монархій не характерна виборність посади глави держави. У невеликій кількості країн, де це прийнято (крім ОАЕ, ще й у Малайзії) його обирає вищий орган законодавчої влади серед своїх членів.

За ст. 45 Конституції ОАЕ Президент і його заступник є складовою частиною верховної влади поряд із Вищою Радою Федерації, Радою Міністрів, Федеральною Національною Радою та Федеральним Верховним судом [7].

Посада запроваджена 2 грудня 1971 р. разом із проголошенням незалежності від Великої Британії. ОАЕ — це федерація 7-х окремих держав-еміратів, найбільшим з яких є емірат Абу-Дабі. Президент ОАЕ обирається з числа емірів цих 7-ми еміратів. Оскільки емірат Абу-Дабі є найбільшим і за територією і за населенням, Президентом ОАЕ вибирали поки що тільки еміра Абу-Дабі. Президент ОАЕ переобирається кожних 5 років. Кількість термінів перебування на цій посаді необмежена [8, с. 73–75, 198–199].

За даних умов сучасні вибори монарха в Об'єднаних Арабських Еміратах (ОАЕ) слід розглядати як менш поширене, ніж наслідування престолу, але цілком ординарне явище. Власне, відступом від загального правила є не саме обрання монарха, а те, що в Малайзії й ОАЕ строк повноважень глави держави є обмеженим. Таким чином, строковість повноважень глави держави обумовлена особливістю не форми правління, а форми державного устрою цих країн. Строк повноважень глави федерації обмежений, але його повноваження як глави суб'єкта федерації є довічними [9, с. 7].

Отже, для монархій не характерна виборність посади глави держави. У невеликій кількості країн, де це прийнято (крім ОАЕ, ще й у Малайзії) його обирає вищий орган влади серед своїх членів.

На відміну від монархій республіка базується на виборності посади Президента. Тут можна виокремити певні складові: організацію й проведення виборів, а також строк його повноважень.

Не можна не погодитися із висловлюванням Р. Бруді (американського політолога): «Час міцно пов'язаний із президентською репутацією серед громадськості» [10, с. 83].

Важливим питанням є саме спосіб проведення виборів, зазначається, що в умовах республіканської форми правління їх існує три: прямий, непрямий та внутрішньо-парламентський. Прямий спосіб характерний для президентських (Бразилія, Аргентина, Індонезія) та змішаних (Франція, Австрія, Ірландія, Ісландія) республік. На непрямі вибори опирається президентська республіка США, такий спосіб сформувався внаслідок історичних та політико-правових причин. Також вони передбачені у Вануату, де президент, згідно з частиною першою статті 34 Конституції, обирається колегією виборщиків, що

складається з парламентарів та голів рад місцевих управлінь [11].

Для парламентських республік найбільш звичним є багатоступеневий (найчастіше двоступеневий) спосіб проведення виборів.

Багатоступеневі вибори відрізняються від непрямих, оскільки виразником волі громадян виступає не колегія виборщиків, а постійно діючий орган: місцева рада, парламент або одна з палат парламенту. Так, прийнято вважати, що багатоступеневими є вибори президента Італії, тому що він обирається колегією, яка складається із членів нижньої палати парламенту [12].

У своїй монографії В. В. Сухонос виділив три варіанти організації виборів президента, коли волю виборців опосередковують загальнонаціональною представницькою установою — парламентом.

Перший варіант діє у Ізраїлі, крім того також у Греції, Латвії, Туреччині, Албанії, Молдові та деяких інших країнах. Його сутність полягає у тому, що до виборів допускаються тільки члени парламенту, тобто у голосуванні беруть участь депутати і більше ніхто не може впливати на результат.

Вибори президента Ізраїлю передбачені Основним законом про Президента Держави від 16 червня 1964 р., де закріплено дату виборів, порядок висунення кандидатів та, яким шляхом проводиться голосування, оскільки єдина Конституція відсутня.

Кнесет, тобто парламент, обирає його на сім років. Право займати цю посаду надається тільки на один термін, без права бути переобраним [13].

За даним законом парламентар може висунути на посаду кожного громадянина, який проживає у Ізраїлі. Для того, щоб він став кандидатом у президенти необхідна підтримка десятих і більше парламентарів, вони подають таку пропозицію у письмовому вигляді голові Кнесету з письмовою згодою самого кандидата, але тільки тоді, коли буде призначено дату виборів.

Детально визначено сам термін протягом якого мають бути проведені вибори. На виборчий процес виділено шістьдесят днів (проводяться не раніше, ніж за дев'яносто і не пізніше тридцяти днів до закінчення строку повноважень чинного Президента). Призначає їх голова Кнесету після консультації із своїм заступником і письмово повідомляє депутатів про дату (не пізніше, ніж за двадцять днів до їх проведення).

Голосування здійснюється за звичайною процедурою, яка передбачена для всіх випадків, крім винятків, передбачених законом. Кандидата повинно підтримати більшість депутатів, присутніх на зборах. Існує можливість повторного голосування (коли жоден не отримав більшість голосів). Якщо на третій раз не буде нікого обрано, тоді той кандидат, який отримав найменшу кількість голосів вибуває. Саме голосування продовжується до тих пір, поки хтось не отримає необхідну більшість, при цьому на кожному етапі останній учасник у рейтингу вибуває.

Другий варіант полягає у залученні до обрання представників місцевого самоврядування великих адміністративно-територіальних одиниць. Для прикладу тут варто навести Італію.

Президент Італійської республіки є главою держави, що обирається на спільній колегії, в якій беруть участь дві палати парламенту та по три представники від кожного регіону. Регіон Валле-д'Аоста надсилає лише одного представника. Президент обирається на 7 років [14, с. 19].

Для свого обрання президент зобов'язаний заручитися підтримкою двох третин делегатів. Мінімальний вік для кандидатів у президенти становить 50 років. Якщо президент тимчасово не може виконувати свої функції, керівник Сенату заміщає його на посаді. У разі смерті чи відставки глави держави президентські вибори мають бути проведені протягом 15 днів. На сьогодні діючим президентом Італії є **Серджо Матарелла**, який перемаг на виборах в 2015 році [14, с. 19].

Для *третього варіанту* характерно створення особливого органу, а саме утворення колегії, до якої входять представники від парламенту та суб'єктів федерації (землі — ФРН, штати — Індія).

Індія у 2017 році обрала нового президента. Ним став індуїстський націоналістичний лідер Рам Натх Ковінд. На підтримку 71-річного представника правлячої партії проголосували майже дві третини депутатів індійського парламенту і законодавчих органів її штатів. Колишній губернатор штату Ковінд здобув перемогу над кандидатом від опозиції — 72-річною Мейрою Кумар — першою в Індії жінкою, яка зуміла зайняти пост голови нижньої палати індійського парламенту. Прикметно, що і Ковінд, і Кумар є представниками касты недоторканих (далітів), яка в традиційному індуїзмі вважається найнижчою [15].

Пост президента в Індії — переважно церемоніальний. Виконавча влада зосереджена в руках прем'єр-міністра. Проте президент грає ключову роль у період політичних криз, наприклад у разі невизначеного результату загальних виборів, коли він вирішує, яка саме партія буде формувати новий уряд [15].

Крім наведених вище варіантів, зустрічаються й інші, вони не підпадають під жодну категорію поділу. Наприклад, Єгипет та Сирія виділяються способом обрання глави держави. У Сирії референдум схвалює особу, яку попередньо затвердили Народні Збори (мінімум 35 членів), до того ж заявку кандидат попередньо вносить до Конституційного Суду і отримує висновок на відповідність посаді Президента.

В Єгипті кандидатури на пост Президента спочатку висувуються на безальтернативній основі парламентом, а потім схвалюються на загальному референдумі [16].

У статті І. П. Дерв'янка так висвітлено це питання: «Єгипет є країною з авторитарними методами управління. Монопольне право на державну владу має президент, який обирається на загальнонаціональних виборах, а подовжує термін свого перебування при владі шляхом постійних референдумів. Конституція Єгипту прийнята в жовтні 1971 р. передбачає обрання президента парламентом — Національними зборами на шестирічний термін, а згодом цьому рішенню надає легітимності проведення плебісциту, результати якого підтверджують рішення парламенту» [17, с. 85].

Вибори президента Єгипту припали на 2018 рік. З майже 96 млн жителів країни правом голосу наділені майже 59,5 мільйонів громадян [18].

Як бачимо, існує вдосталь прикладів нетипових підходів до організації виборів. Такі відмінності відображають, наскільки всі держави є унікальними. Проаналізувавши такі дані, автором зроблено висновок, що цей інститут потрібно реформувати із врахуванням тих історично зумовлених традицій, які притаманні певній території та орієнтирів на майбутнє, до того ж це неможливо зробити без комплексного підходу до всіх інститутів державної влади.

Висновок. Вибори характерні для республік, проте у монархіях також може зустрічатися даний інститут. Обрання Президента у президентській і змішаній республіці здійснюється прямим або непрямым голосуванням, а у парламентських — багатоступеневим способом (самим парламентом). У низці держав цей процес відбувається за участі і населення, і парламенту.

Виборна монархія характеризується строковістю повноважень монарха, процес обрання якого може залежати від державного устрою. Він має широке коло повноважень, так як є членом Вищого органу влади і безпосередньо впливає на його діяльність.

У республіках повноваження залежать від того, хто дав владу: народ чи парламент. Останній зазвичай серйозно обмежує функції президента і дозволяє йому здійснювати переважно лише представницькі функції.

Отже, особливості виборів притаманні кожній державі, через них визначається майбутній статус (положення та повноваження) особи на цій посаді. Тож, можна сказати, що їх проведення зумовлено характером відносин між органами влади і цілком окреслює коло тих прав, які матиме обраний кандидат.

Література

1. История политических и правовых учений: учебн. для вузов / под общ. ред. проф. В.С. Нерсисянца. — М.: Норма, 2004. — С. 944.
2. Шляхтун, П. П. Політологія (теорія та історія політичної науки) / П. П. Шляхтун. — Навчальний посібник. — К.: Либідь, 2005. — 576 с. [Електронний ресурс]. — Веб-сайт «Політологія: Онлайн бібліотека». — Режим доступу: <http://politics.ellib.org.ua/pages-1901.html>
3. Сухонос В. В. Інститут глави держави в конституційному праві: монографія / В. В. Сухонос. — Суми ДВНЗ «УАБС НБУ», 2011. — С. 339.
4. Хутинаев, И. Д. Інститут президента Російської Федерації: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Хутинаев Игорь Дмитриевич. — М., 1994. — 134 с.
5. Султанов А. Ш-оглы Конституційно-правовий статус Президентів Азербайджанської Республіки і Російської Федерації (опит порівняльного дослідження): дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 / Султанов Азад Шир-оглы. — М., 1997. — 240 с.
6. Конституція ОАЕ [Електронний ресурс]. — Веб-сайт «Конституції держав (країн) світу». Інтернет-бібліотека конституцій Романа Пашкова». — Режим доступу: <http://worldconstitutions.ru/?p=89>
7. Дахно, І. І. Об'єднані Арабські Емірати / Країни світу: енциклопедичний довідник // І. І. Дахно, С. М. Тимофіїв. — К.: «МАПА», 2011. — 608 с.
8. Рыжов, К. В. Все монархи мира: Мусульманский Восток XV–XX вв.: [справ.] / К. В. Рыжов. — М.: Вече, 2004. — 541 с.
9. Серьогіна С. Г. Порядок заміщення поста глави держави в аспекті форми правління / С. Г. Серьогіна // Проблеми законності: респ. міжвідом. наук. зб. — Харків, 2003. — Вип. 64. — С. 3–12.
10. Brody R. A. Assessing the President: the media, elite opinion and public support / R. A. Brody. — Stanford: Stanford University Press, 1991. — 198 p.
11. Constitution of the Republic of Vanuatu [Електронний ресурс]. — Веб-сайт «World Intellectual Property Organization». — Режим доступу: http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=195747#LinkTarget_452
12. Конституційне право: текст лекцій / Ю. М. Коломієць, О. В. Козир, В. В. Лазарев — Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2016. — 31 с.
13. Основний закон про Президента Держави [Електронний ресурс]. — Веб-сайт «Конституції держав (країн) світу». Інтернет-бібліотека конституцій Романа Пашкова». — Режим доступу: <http://worldconstitutions.ru/?p=202>
14. Система державного управління Італійської Республіки: досвід для України / уклад.: Ю. В. Ковбасюк, С. В. Загороднюк, Л. В. Примаченко. — К.: НАДУ, 2012. — 48 с. — (Серія видань з міжнародного досвіду державного управління).
15. Президентом Індії став інду-націоналіст з касты недоторканих [Електронний ресурс]. — Веб-сайт «ZIK». — Режим доступу: https://zik.ua/news/2017/07/21/prezydentom_indii_stav_indusnatsionalist_z_kasty_nedotorkannyh_1136459
16. Кирилюк, Ф. М. Політологія / Ф. М. Кирилюк, М. І. Обушний, М. І. Хилько та ін.; За ред. Ф. М. Кирилюка / Навчальний посібник. — К.: Здоров'я, 2004. — 776 с. [Електронний ресурс]. — Веб-сайт «Alive-inter.net». — Режим доступу: <http://alive-inter.net/ukr/textBookPage-59680uppes>
17. Дерев'яно, І. П. Своєрідність еволюційних процесів Єгипту: політико-економічні аспекти / І. П. Дерев'яно // Науковий вісник Інституту міжнародних відносин Національного авіаційного університету. — 06/2010. — Вип. 2 Сер.: Економіка, право, політологія, туризм. — С. 83–89.
18. У Єгипті стартували президентські вибори [Електронний ресурс]. — Веб-сайт «Дзеркало тижня. Україна». — Режим доступу: https://dt.ua/WORLD/u-yegipti-startuvali-prezidentski-vibori-273193_.html

Михалків Ірина Михайлівна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Мыхалкив Ирина Михайловна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Mykhalkiv Iryna

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

Науковий керівник:

Гончаренко Олена Андріївна

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри державного будівництва

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Научный руководитель:

Гончаренко Елена Андреевна

кандидат юридических наук,

доцент кафедры государственного строительства

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Research manager:

Goncharenko Olena

Candidate of Legal Sciences,

Associate Professor of the Department of State Construction

Yaroslav Mudryi National Law University

ЩОДО ПРОБЛЕМИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЕВТАНАЗІЇ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ

О ПРОБЛЕМЕ ЛЕГАЛИЗАЦИИ ЭВТАНАЗИИ В СТРАНАХ ЕВРОПЫ

ON THE PROBLEMS OF LEGALIZATION OF EUTHANASIA IN THE COUNTRIES OF EUROPE

Анотація. Наукова стаття присвячена проблемі легалізації евтаназії в країнах Європи. Досліджено евтаназію як право четвертого покоління, її правовий та моральний аспекти. Проаналізовано законодавство багатьох європейських країн, щодо регулювання процедури евтаназії, виявлено його особливості та основні недоліки. Наведено інформацію про стан існуючих правил евтаназії в Європі.

Також в роботі досліджено ряд країн в яких евтаназія легалізована, зокрема, Нідерланди, Бельгія та Люксембург. Також була приділена увага країнам, де де-юре законодавчо не закріплено право на евтаназію, але де-факто воно використовується (Швеція, Велика Британія) та країнам в яких евтаназія є кримінально караним діянням.

Ключові слова: права людини, право на смерть, евтаназія, Європа.

Аннотация. Научная статья посвящена проблеме легализации эвтаназии в странах Европы. Исследована эвтаназия как право четвертого поколения, ее правовой и моральный аспекты. Проанализировано законодательство многих европейских стран по регулированию процедуры эвтаназии, обнаружено его особенности и главные недостатки. Предоставлено информацию о состоянии существующих правил эвтаназии в Европе.

Також в роботі досліджено ряд країн, в яких евтаназія легалізована, в частности, Нідерланди, Бельгія і Люксембург. Також було уделено увагу країнам, де де-юре законодавчо не закріплено право на евтаназію, але де-факто воно використовується (Швеція, Велика Британія) і країнам, в яких евтаназія є кримінальним діянням.

Ключеві слова: права людини, право на смерть, евтаназія, Європа.

Summary. The scientific article is devoted to the problem of legalization of euthanasia in the countries of Europe. Euthanasia is studied as the right of the fourth generation, its legal and moral aspects. The law of many European countries is analyzed concerning the regulation of the euthanasia procedure, its features and main disadvantages are revealed. Information on the state of the existing rules of euthanasia in Europe is given.

Also, a number of countries in which euthanasia has been legalized, in particular, the Netherlands, Belgium and Luxembourg, have been investigated. Attention was also paid to countries where de jure law does not stipulate the right to euthanasia, but de facto it is used (Sweden, Great Britain) and countries where euthanasia is a criminal act.

Key words: human rights, right to death, euthanasia, Europe.

Постановка проблеми. Із плином часу, швидким розвитком всіх галузей науки, що призвело до технічного прогресу та великих наукових відкриттів — людство стикнулося з появою нових суспільних відносин, яких до цього часу не існувало. Перед нами з'явилося багато можливостей, які раніше неможливо було реалізувати, зокрема, до них відносять: клонування людини, зміну статі, трансплантацію органів, штучне запліднення, генну інженерію тощо. Внаслідок появи таких можливостей виникли нові права, які отримали назву «четвертого покоління» прав людини. Правове регулювання щодо них поки що належним чином не вироблене. Тому дослідження та аналіз цих прав є актуальними та вкрай важливими. Та все ж, найбільш дискусійним і невирішеним правом «четвертого покоління» на даний час залишається право на евтаназію.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Протягом останніх років у міжнародному праві питання щодо евтаназії залишається досить актуальним. Це пояснюється посиленням інтересу до цієї теми у правовій доктрині та практиці окремих держав. Дослідженням цього явища займалися такі вчені О. А. Мірошніченко, О. О. Барабаш, Г. В. Анікіна, А. Іванюшкін, Б. Юдіна, А. Громова, С. Бакунина, Ю. Дмитрієва, О. Маліновський, М. Малєйна, С. Бикова, Г. Романовський, А. Зильберт, В. Аكوпова, Н. Болотіна, Л. Красицька, О. Капінус, С. Стеценко, Р. Стефанчук та інші.

Формулювання цілі статті. Метою статті є дослідження законодавчого закріплення права людини на евтаназію в країнах Європи, зокрема, в Україні.

Виклад основного матеріалу. Евтаназія (від грец. «eu» — добре + «tha'natos» — смерть) буквально означає «хороша, легка смерть». Сам термін введено англійським філософом Ф. Беконом, який розглядав це питання у своїй праці «Про гідність та множення наук» ще у 1605 р [1, с. 286]. Необхідно зауважити, що під евтаназією Ф. Бекон розумів не позбавлення хворого життя із співчуття, а надання ефективного обезболення, яке позбавило б людину від страждань. Суть ідей Ф. Бекона полягає у тому,

щоб лікар не відсторонювався від безнадійно хворого пацієнта, а був з ним до останніх днів життя, полегшуючи його муки.

У XIX–XX столітті питання евтаназії набуло нового змісту і отримало міжнародне визнання. У жовтні 1987 року в Іспанії 39 Всесвітня медична асамблея прийняла Декларацію про евтаназію. Текст документу встановлює: «Евтаназія, як акт навмисного позбавлення життя пацієнта, навіть на прохання самого пацієнта чи на підставі прохання його близьких, не етична. Не виключає необхідності шанобливого ставлення лікаря до бажання хворого не перешкоджати перебігу природного процесу помирання в термінальній фазі захворювання» [2].

Говорячи про евтаназію, зазвичай розуміють «активну евтаназію» (або, як її ще називають, «метод наповненого шприца»), тобто виконання дій, спрямованих на припинення мук безнадійно хворої людини, результат яких є смертельним для останньої. До «активної евтаназії» належить і суїцид, який асистується. Це коли пацієнту на його прохання надається допомога в здійсненні самогубства. «Пасивна евтаназія» полягає в тому, що хворому (на його прохання) припиняють надавати спрямовану на життя медичну допомогу, що призводить до природної смерті [3, с. 459].

Нідерланди стали першою країною в Європі, що законодавчо закріпила право на евтаназію, прийнявши «Закон про припинення життя за бажанням чи допомогою в самогубстві» [4, с. 28]. Початком процесу такої легалізації вважають 1973 рік, коли голландський суд ув'язнив на тиждень лікаря, який умертвив свою хвору матір. Цей випадок послужив прецедентом для визнання в 1984 році Верховним судом країни добровільної евтаназії прийнятною. Таким чином, якщо лікар виконував вимоги інструкції, складеною Королівською медичною асоціацією, він міг не боятися кримінальної відповідальності. Природний розвиток легалізації цього процесу закінчився ухваленням у квітні 2001 року відповідного закону про легалізацію евтаназії, який набув чинності 01.01.2002 року. Згідно із ним, евтаназія здійснюється тільки медичними працівниками, які

можуть надати в розпорядження своїх пацієнтів смертельні ліки.

Спочатку введення в дію даного закону, спонукання до медичного самогубства, а також «активна евтаназія» (при якій лікар сам вводить летальну дозу ліків смертельно хворому) все ще залишалися кримінально караними діяннями. Однак в 2003-му була прийнята поправка, яка, за вказані вище діяння, звільняла від кримінальної відповідальності медпрацівників.

У 2012 році уряд Нідерландів дозволив смертельно хворим пацієнтам звертатися за медичною допомогою в самогубстві вдома, що вилилося в зростання числа таких суїцидів, як свідчить офіційна статистика. В середньому такі випадки — це трохи більше двох відсотків від усіх зареєстрованих смертей.

Також в 2002 році добровільно піти з життя невиліковно хворим людям дозволили в Бельгії, звільнивши медиків від кримінальної відповідальності за проведення відповідної процедури. Так Бельгія стала другою країною в Європі, що легалізувала евтаназію. Ухваливши закон, який набрав чинності 23.09.2002 року, бельгійським урядом було створено постійний комітет, завдання якого полягає в здійсненні контролю за евтаназією.

А вже у 2014 році Бельгія, знявши усі вікові обмеження при здійсненні відповідних процедур, стала єдиною країною у світі, де можна застосовувати евтаназію по відношенню до дитини з будь-якого віку. Умовою для її здійснення є остання стадія будь-якої невиліковної хвороби, що супроводжується «нестерпними болями, які неможливо пом'якшити». Для початку проведення процедури необхідно письмове прохання хворого неповнолітнього. Таке рішення повинно бути підтримане батьками, психологами та лікарями. Якщо ж йдеться про евтаназію дитини, яка не усвідомлює і не відповідає за свої дії, то таке прохання можуть подати її опікуни. У цьому випадку процедура буде більш складною і триватиме набагато довше.

На думку Бельгійських правозахисників, таким чином урівнюються права дітей і дорослих, яким можливість добровільно піти з життя гарантована законом, ухваленим іще в 2002 р. «На щастя, дітей, щодо яких може йтися про евтаназію, дуже мало. Але це не означає, що ми повинні відмовляти таким дітям у праві на гідний відхід із життя», — заявив Вім Дістелманс голова Федерального комітету з контролю і оцінки евтаназії Бельгії [5]. Перший випадок застосування евтаназії до неповнолітнього після легалізації такого права відбувся в вересні 2016 року.

У березні 2009 року Люксембург легалізував евтаназію, таким чином він став третьою країною Європи, де дозволено «спокійно йти з життя». Для того щоб прийняти закон про евтаназію, схвалений депутатами, парламенту Люксембургу довелося піти на зміну Конституції країни з метою зменшення

повноважень монарха. Приводом для цього стала категорична відмова Великого герцога Анрі підписувати цей закон. Глава держави мотивував свою позицію глибокими католицькими переконаннями, а як відомо, католицька церква є противником евтаназії.

Ці три країни Бенілюксу — єдині в Європі країни, легалізували «активну евтаназію», здійснення якої обмежується жорсткими правилами.

Досить цікавою в цьому питанні є практика Швейцарії, де евтаназію заборонено, але фактично дозволено, бо законодавством допускається допомога при самогубстві, причому не тільки з боку медиків або рідних, а й третіх осіб. Єдина вимога — вони не повинні бути особисто якимось чином зацікавлені в смерті пацієнта. Тому в країні легально діють дві волонтерські організації допомоги самогубцям, Exit (Вихід), чиїми послугами можуть скористатися лише громадяни Конфедерації, і Dignitas (Гідність), до якої можуть звернутися і іноземці, які приїхали помирати до Швейцарії.

У 2007 році Швейцарія дозволила евтаназію особам, які страждають психічними захворюваннями, тим самим, поставивши психічні розлади на один ступінь з важкими фізичними недугами: вища судова інстанція країни — Федеральний трибунал дозволила людям, страждаючим важкими психічними захворюваннями, добиватися права на евтаназію. Дане рішення прийнято у справі про прохання 53-річного чоловіка з важким маніакально-деприсивним психозом про отримання смертельної дози снодійного без рецепта.

Тобто, Швейцарія не дозволяє «активну», безпосередню евтаназію, але допускає надання речовин для полегшення страждань, навіть якщо смерть є можливим побічним ефектом. «Пасивна евтаназія» (зупинка медичних процедур, що підтримують життя) також дозволяється.

У більшості інших країн Європи дозволена лише «пасивна евтаназія» — тобто припинення подачі необхідних ліків або підтримки роботи апаратів штучного життєзабезпечення. Залежно від країни, така відмова від лікування може бути зафіксована юридично заздалегідь або сформульована усно в присутності лікарів і рідних.

У 2009 році уряд Німеччини прийняв закон, що дає людям право підписувати завчасне розпорядження про припинення життєзабезпечення в разі серйозної хвороби. Так званий «заповіт про життя» містить інформацію про те, яку допомогу або її відсутність людина бажає отримати, якщо хвороба або травма не дозволить їм самостійно висловити свою волю. Статистика свідчить, що «заповіт про життя» написали близько дев'яти мільйонів німців, у більшості випадків вони містять відмову від життєзабезпечення в разі неможливості одужання. Згідно з законом, якщо родичі пацієнта і лікарі розійдуться в трактуванні заповіту, остаточне рішення прийме суд.

У 2015 році Бундестаг ФРН прийняв закон, відповідно до якого, при виконанні певних умов дозволено допомагати людям, які висловили бажання добровільно піти з життя. Таким чином, родичі, які допомагають безнадійно хворим людям, тепер звільнені в Німеччині від кримінального переслідування. Проте, цим же законом заборонено діяльність організацій, що сприяють добровільному відходу з життя.

У 2005 році Франція легалізувала «пасивну евтаназію», тобто, коли лікування, необхідне для підтримання життя — припиняється, але уряд відмовився йти далі і дозволити повну евтаназію або допомогу самогубству, незважаючи на величезну громадську підтримку. Закон «Про права хворих» від 22 квітня 2005 року дозволяє вводити вмираючих людей у стан медикаментозної коми, щоб полегшити їхні страждання. При цьому лікарям забороняється вживати будь-які дії, які могли б прискорити смерть пацієнта.

Розроблений французькою асоціацією лікарів, цей закон передбачає, що в тих випадках, коли заходи лікування стають «марними, непропорційними або не мають іншого ефекту, крім штучного продовження життя», вони «можуть бути скорочені або припинені». У документі окремо обумовлюється те, що рішення про евтаназію хворого пацієнта, що перебуває без свідомості, можуть прийняти його близькі родичі або довірена особа. А якщо пацієнт неповнолітній, то таке рішення має прийматися колегіально, медичним консилиумом. Ухваленню такого рішення багато в чому сприяла дискусія, що розгорнулася у Франції незабаром після смерті в 2003 році 22-річного Вінсена Юмбера. Він був паралізований після автомобільної аварії і за допомогою матері написав книгу «Я вимагаю права на смерть». У ній він розповів, наскільки нестерпна його життя і що він хоче померти. У підсумку мати Юмбер ввела синові смертельну дозу наркотику. А перед цим прохання про евтаназію сім'ї молодого людини президенту Франції Жаку Шираку залишилося без відповіді. У підсумку мати Вінсена Юмбера Лілію заарештували за вбивство, але незабаром відпустили.

Однак прийнятий у 2005 році закон («Закон Леонетті»), який забороняв лікарям забезпечувати «активну евтаназію», показав свою неефективність — щороку Францію стрясають скандали в зв'язку з арештом то одного медпрацівника, то іншого, які в лікарнях, хосписах і будинках для людей похилого віку давали смертельні дози наркотиків своїм пацієнтам.

Саме тому, 28 лютого 2018 року, 156 депутатів (із 577) закликали французький уряд прийняти новий порядок стосовно питань, пов'язаних із закінченням життя, який дозволив би активну медичну допомогу важкохворим пацієнтам. Вони пропонують прийняти закон на цю тему до кінця 2018 року [6].

Евтаназія в Великобританії також заборонена різними законодавчими актами. З 1961 року діє

«Закон про суїцид», який забороняє підбурювання до самогубства, а також будь-яке інше сприяння в його здійсненні. У разі порушення даного правового акту злочинець може бути засуджений до позбавлення волі на строк до 14 років. Шотландія свого закону, пов'язаного з самогубством, не має, але там подібна ситуація прирівняна до вбивства.

Незважаючи на заборону законом, реально евтаназія вже діє у Великобританії. Для цього створено необхідний прецедент, що дозволяє всім бажаючим добитися свого. Вищий суд Королівства задовольнив вимогу 43-річної жінки про відключення апаратів штучного дихання, що підтримують її життя протягом року. Це справа Ms V. v. NHS Hospital Trust (2002) в якій порушувалось питання здійснення процедури пасивної евтаназії [7]. Позивач, міс В., відстоювала в суді своє суб'єктивне право, що впливає з доктрини загального права, на відмову від підтримуючого життя медичного догляду. Міс В. просила Високий суд Великобританії (Відділення по сімейних справах) визнати, що інвазивне лікування, яке вона в той момент отримувала, залишаючись підключеною до апарату штучної вентиляції легень, було незаконним. В цій справі Високий суд ясно висловив позицію, що доросла дієздатна людина може відмовитися від медичної допомоги, навіть якщо така відмова з великою часткою ймовірності спричинить смерть цієї людини. Така відмова може бути проведена за раціональної, нераціональної, невідомої або неіснуючої причини. Право на відмову від медичної допомоги виникає з права на особисту недоторканність.

Збільшення випадків евтаназії у Великобританії піднімає питання про необхідність законодавчо закріпити всі її аспекти. У зв'язку з цим британський письменник-фантаст Террі Претчетт, що страждає прогресивною формою хвороби Альцгеймера, запропонував заснувати спеціальний суд, який розглядатиме справи тих, хто зважився на евтаназію. За його словами, медицина має почати не тільки допомагати людям гідно жити, а й спокійно померти в колі сім'ї.

У більшості країн Європи евтаназія все ж таки залишається кримінально караним злочином (Польща, Угорщина, Греція, Італія та інші). Але, в кримінальних законах це слово не застосовується, а використовуються терміни такі як «вбивство», «допомога в здійсненні самогубства».

Україна також не визнає правомірність евтаназії і кваліфікує її як злочин.

Вітчизняне законодавство України у 52 статті Основ законодавства України про охорону здоров'я, чітко визначає, що: «Медичним працівникам забороняється здійснення евтаназії — навмисного прискорення смерті, або умертвіння невиліковно хворого з метою припинення його страждань» [8]. Ч. 4 ст. 281 ЦК України містить аналогічне положення, забороняючи задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя.

На сьогодні, еутаназія, як спосіб відходу з життя, не узгоджується моральними і релігійними поглядами, а також національними традиціями українського народу.

Разом з тим, абсолютно неможливо вирішити проблему еутаназії, обравши позицію «за» або «проти», оскільки ставлення до еутаназії в суспільстві неоднозначне, причому, кожному боку можна зрозуміти або, навпаки, засудити.

Висновки. Право людини на життя є природним, його набуття та реалізація не залежить від формального закріплення, а право померти з гідністю, без страждань — виходить ні. Можливість людини добровільно йти з життя — одне з основних прав вільної людини, але, в той же час, легалізація цього

права — величезна відповідальність, ризик і моральний тягар. Тому, варто погодитися з думкою Г. В. Анікіної, яка вказує, що розвиток паліативної допомоги, полегшення болю як самих пацієнтів, так і страждань членів їх сімей, є сьогодні пріоритетним напрямком України. В державі повинна розвиватися паліативна медицина, яка не лікує, а полегшує страждання. Легалізація «пасивної еутаназії» в Україні стане великим прогресом, адже звільнить багатьох людей від мук.

Також, вважаємо, що право людини при житті бути позбавленим від страждань має набути статусу невід'ємного права на міжнародному рівні, а також закріплюватись і охоронятись законом.

Література

1. Бэкон Ф. О достоинстве и приумножении наук / Ф. Бэкон // Бэкон Ф. Сочинения: В 2-х томах / Пер. сост., общ. ред. и вступ. ст. А. Л. Субботина. — М.: Мысль, 1977. — Т. 1. — 560 с.
2. Декларация об эвтаназии / Принята 39-ой Всемирной Медицинской Ассамблеей, Мадрид, Испания, октябрь 1987 [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.medicusamicus.com/index.php?action=laws8>
3. Мірошніченко О. А. Еутаназія та право людини на життя у міжнародному та національному праві / О. А. Мірошніченко // Форум права. — 2012. — № 3. — С. 459–464.
4. Анікіна Г. В. Перспективи легалізації еутаназії в Україні / Г. В. Анікіна // Форум права. — 2009. — № 3. — С. 25–34 [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-3/09agvevu.pdf>
5. LB.ua / У Бельгії вперше застосували еутаназію до дитини [Электронный ресурс]. — Режим доступа: https://ukr.lb.ua/world/2016/09/17/345466_belgii_vpershe_zastosovali.html
6. The European Post / French MPs urge the Government to adopt a new law legalizing euthanasia [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://europeanpost.co/french-mps-urge-the-government-to-adopt-a-new-law-legalizing-euthanasia/>
7. NCBI, The National Center for Biotechnology Information / Withdrawal of life sustaining treatment [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1123709/>
8. Закон від 19.11.1992 № 2801-XII Основи законодавства України про охорону здоров'я [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2801-12/paran397#n397>

References

1. Bacon F. On the dignity and multiplicity of sciences / F. Bacon // Bacon F. Compositions: In 2 volumes / Per. sost., commonly. Ed. and introduction. Art. A. L. Subbotin. — M.: Thought, 1977. — T. 1. — 560 p.
2. Declaration of euthanasia // Adopted by the 39th World Medical Assembly, Madrid, Spain, October 1987 [Electronic resource]. — Access mode: <http://www.medicusamicus.com/index.php?action=laws8>
3. Miroshnichenko O. A. Euthanasia and the human right to life in international and national law / O. A. Miroshnichenko // Forum of rights. — 2012. — No. 3. — P. 459–464
4. Anikina GV Prospects of legalization of euthanasia in Ukraine / G. V. Anikina // Forum of rights. — 2009. — No. 3. — P. 25–34 [Electronic resource]. — Access mode: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-3/09agvevu.pdf>
5. LB.ua // In Belgium for the first time used euthanasia for a child [Electronic resource]. — Access mode: https://ukr.lb.ua/world/2016/09/17/345466_belgii_vpershe_zastosovali.html
6. The European Post // French MPs urge the government to adopt a new law for legalizing euthanasia [Electronic resource]. — Access mode: <http://europeanpost.co/french-mps-urge-the-government-to-adopt-a-new-law-legalizing-euthanasia/>
7. NCBI, The National Center for Biotechnology Information // Withdrawal of life sustaining treatment [Electronic resource]. — Access mode: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1123709/>
8. Law of 19.11.1992 № 2801-XII of the Fundamentals of the Ukrainian legislation on health care [Electronic resource]. — Mode of access: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2801-12/paran397#n397>

Токарєва Катерина Олегівна

кандидат юридичних наук, науковий співробітник

Науково-дослідний інститут правового забезпечення інноваційного розвитку

Національної академії правових наук України

Токарева Екатерина Олеговна

кандидат юридических наук, научный сотрудник

Научно-исследовательский институт правового обеспечения инновационного развития

Национальной академии правовых наук Украины

Tokareva Kateryna

Candidate of Legal Sciences, Researcher

Research Institute of Legal Support of Innovation Development of the

National Academy of Legal Sciences of Ukraine

Глушко Денис Андрійович

студент

Господарсько-правового факультету

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Глушко Денис Андреевич

студент

Хозяйственно-правового факультета

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Glushko Denys

Student of the

Economic Law Faculty of the

Yaroslav Mudryi National Law University

**ПОДАТКОВА БЕЗПЕКА ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА
ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ**

**НАЛОГОВАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ КАК ВАЖНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ
ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ГОСУДАРСТВА**

**TAX SECURITY AS AN IMPORTANT PART
OF FINANCIAL SECURITY OF THE STATE**

Анотація. В статті досліджено проблемні питання податкової безпеки як необхідної частини фінансової безпеки держави. Розглянуто структурну складову податкової безпеки. Визначено основні ризики, які ставлять під загрозу фінансову безпеку держави.

Ключові слова: податкова безпека, фінансова діяльність держави, національна безпека у фінансовій сфері, ризики податкової безпеки.

Аннотация. В статье исследованы проблемные вопросы налоговой безопасности как необходимой части финансовой безопасности государства. Рассмотрена структурную составляющую налоговой безопасности. Определены основные риски, которые угрожают финансовой безопасности государства.

Ключевые слова: налоговая безопасность, финансовая деятельность государства, национальная безопасность в финансовой сфере, риски налоговой безопасности.

Summary. The article deals with the problem issues of the tax security as a necessary part of financial security of the state. Reviewed the structural component of tax security. The definition of the main risks that threaten the financial security of the state is determined.

Key words: tax security, financial activities of the state, national security of financial sphere, risks of tax security.

Актуальність теми. Фінансова діяльність держави є важливою складовою суспільної діяльності. Фінансова сфера завжди була першоосновою всіх інших стадій діяльності держави, а тому саме від ефективності податкової політики залежить успішність виконання інших поставлених перед державою цілей.

У свою чергу мобілізація державою грошових коштів прямо залежить від її суспільного життя, головним аспектом якої якраз і виступає податкова безпека. Врешті-решт без перебільшення можна стверджувати, що податкова безпека є необхідною умовою для успішної реалізації фінансової діяльності держави.

Метою даної статті є дослідження проблематики податкової безпеки держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями проблематики податкової безпеки держави займалися вчені, зокрема Голіков С. С., Іщенко В. С., Петренко Л. М., Перепелиця М. О., Сухоруков А. І., Фурман В. І., Іванов Ю. Б., Цимбалюк І. О. та інші.

Виклад основного матеріалу. Останніми роками у зв'язку зі зростанням загрози як всередині держави, так і зі сторони зовнішніх факторів чимала увага почала приділятися податковій безпеці. Тому її визначають як різновид національної безпеки. Таким чином, під податковою безпекою держави розуміють підсистему національної безпеки держави, що являє собою такий стан оподаткування, який забезпечує гарантований захист і гармонійний розвиток податкової системи в цілому, а також формування достатніх ресурсів для державного та місцевих бюджетів [1].

Складність розуміння цієї дефініції полягає в тому, що автори по-різному визначають властивості зазначеної категорії. По-перше, податкова безпека показує стан захисту інтересів платників та тих, хто розподіляє валовий внутрішній продукт через систему оподаткування. По-друге, це здатність системи вчасно виконувати свої функції. По-третє, вміння та спроможність реагувати на ризики та небезпеки, ліквідувати, мінімізувати, приймати чи ігнорувати їх вплив на учасників податкової безпеки [2, с. 131].

Звертаючи увагу на структуру фінансової безпеки, важливо визначити одним із головних її елементів податкову безпеку, яка через її фіскальну функцію направлена на наповнення бюджету та забезпечення можливості виконання державою своїх обов'язків в повній мірі. Таким чином, за словами В. Іщенко «податкова безпека — це частина фінансової безпеки держави, яка визначається наявністю сформованої

податкової системи, оптимальним рівнем оподаткування, що забезпечує достатнє наповнення за рахунок податкових надходжень доходної частини бюджету для виконання державою своїх функцій, а також забезпечує розвиток реального сектору економіки та соціальний захист населення» [3, с. 36].

Натомість, на думку Л. Петренко, «податкова безпека — це стан податкової системи, який характеризується стійкістю і стабільністю всіх її елементів, що передбачає спроможність захищати економічні інтереси держави і протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам, можливість реалізації і розвитку податкового потенціалу країни, ефективно використання конкурентних переваг податкової системи в умовах глобалізації» [4, с. 89].

Д. Тихонов визначає податкову безпеку як «стан економіки та інститутів влади, при якому забезпечується гарантоване надходження податкових платежів до бюджету, забезпечує захист національних інтересів, соціальну спрямованість податкової політики, достатній оборонний потенціал навіть за несприятливих умов розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів» [5, с. 160]. У цьому випадку прослідковується неоднозначність науковців у розумінні поняття «податкова безпека». Тобто, податкова безпека включає у себе як стан податкової системи, так і ефективність інститутів держави.

Більш широким поняттям до податкової є фінансова безпека, яка визначається як найважливіша умова здатності держави здійснювати самостійну фінансово-економічну політику у відповідності з національними інтересами. Фінансова безпека держави полягає у здатності її органів забезпечувати стабільність платіжної системи й основних фінансово-економічних параметрів; нейтралізувати вплив світових криз і навмисних дій світових факторів (держав, ТНК, субдержавних угруповань тощо), тінювих (олігархічних, кланово-корпоративних, мафіозних тощо) структур на національну економіку й соціально-політичну систему; запобігати великомасштабному витоку капіталу за кордон, «втечі капіталу» з реального сектора економіки; запобігати конфліктам між владою різних рівнів з приводу розподілу й використання ресурсів національної бюджетної системи; найбільш оптимально для економіки країни залучати й використати кошти іноземних запозичень; запобігати злочинам й адміністративним правопорушенням у фінансовій сфері (у тому числі легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом) [7, с. 20–21].

Варто змінити вектор уваги з фінансової та податкової безпеки на конкретні ризики та загрози, які пе-

ред ними постають. Згідно з Концепцією забезпечення національної безпеки України у фінансовій сфері, однією з основних загроз у податковій сфері є виведення фінансового капіталу з України і, як наслідок, приховування суб'єктами значних сум доходів від оподаткування. Для запобігання впливу капіталів за кордон і зменшення суми недоодержаних державою доходів у вигляді податків і зборів, державна політика в податковій сфері повинна бути спрямована на проведення аналізу економічної співпраці українських резидентів із суб'єктами підприємницької діяльності, які зареєстровані в офшорних зонах, та вдосконалення нормативно-правової бази в податковій сфері [6].

Для економічного зростання й успішного функціонування національної економіки необхідно створити зрозумілу, стабільну, ефективну податкову систему. Податки є важливою складовою економічної й фінансової безпеки, яка впливає на забезпечення всіх її складових: інноваційно-технологічної, інвестиційної, енергетичної, сировинно-ресурсної, продовольчої, соціальної, експортної, імпоротної та міжнародно-інтеграційної безпеки [8, с. 9–11].

Податкова безпека держави визначається ефективністю податкової політики держави, яка має оптимально поєднувати фіскальні інтереси держави та індивідуальні, корпоративні інтереси платників податків. З позицій фіскальної достатності проблема зводиться до забезпечення держави таким обсягом податкових надходжень, який є оптимально необхідним згідно з вимогами проголошеної економічної доктрини [9, с. 13–23].

В Україні ухилення від сплати податків несе загрозливий характер національній безпеці держави. Наші громадяни намагаються шукати як заборонені, так і дозволені законом шляхи своєї господарської діяльності та фінансових операцій, за якими їх податкові зобов'язання були б мінімальними. Хоча, держава зі своєї сторони намагається стимулювати податковими пільгами і знижками, але ці законодавчі заходи проблему приховання доходів належним чином не вирішують.

Необхідно зазначити, що ті суми податків, які суб'єкти господарювання приховують на внутрішньому ринку (мова йде про суб'єктів, які не мають

можливості виводити свої активи за кордон) не йдуть ні в яке порівняння з тими обсягами коштів, що виводяться з держави в офшори. Тому найбільшу загрозу для податкової безпеки країни становить якраз діяльність другої групи суб'єктів, що ухиляються від оподаткування в офшорних зонах.

Термін «офшор», або «офшорна зона» визначає будь-яку країну (або частину території цієї країни) з низькою або нульовою податковою ставкою на всі чи окремі категорії доходів, яка має високий рівень комерційної або банківської таємниці, спрощену процедуру створення чи реєстрації юридичної особи, досить ліберальні правила регулювання їхньої діяльності. Загалом під поняття офшору може підпадати будь-яка країна, що надає суб'єктам господарювання більш сприятливий фінансовий режим діяльності, ніж їхня рідна країна. Як показує практика, для багатьох компаній і банків на першому місці серед причин користування офшорами є бажання зберегти таємність своїх операцій, бо, як правило, вони належать до сфери «сірої» або «чорної» економіки. Офшори — це закриті таємні площі. Зрозуміло, що бурхливий розвиток офшорного бізнесу чинить руйнівний вплив на національну економіку будь-якої країни, адже це проблема не окремої держави, а глобальне питання світової політики.

Безсумнівно, важливим є питання розробки та прийняття на рівні акту Кабінету Міністрів України Концепції податкової безпеки, яка має містити пріоритетні цілі і завдання забезпечення податкової безпеки, шляхи та методи їх досягнення, які б адекватно відображали роль податків у соціально-економічному розвитку держави. Без обґрунтованої концепції податкової безпеки неможливо сподіватися на реалізацію ефективного розвитку держави.

Отже, податкова безпека являє собою важливу умову реалізації ефективної, результативної і стійкої фінансової діяльності держави. Досягнення стратегічних цілей держави можливе лише при злагодженій роботі системи оподаткування, яка прямо залежить від механізму фінансової діяльності держави. Тому податкова безпека повинна розумітися як найважливіший і центральний елемент фінансової безпеки держави в цілому.

Література

1. Сенчагов В. К. Економічна безпека Росії: Підручник / Пер. з рос. — Москва: ВИНОМ. Лабораторія знань; 2005. — 896 с.
2. Голиков С. С. Сутність податкової безпеки. Економіка та держава. — 2015. — № 9. — С. 129–132.
3. Іщенко В. В. Податкова складова фінансової безпеки держави. Вісник економіки транспорту і промисловості. — 2012. — № 37. — С. 35–40.
4. Петренко Л. М. Податкова безпека як складова фінансової безпеки держави. Моделювання та інформаційні системи в економіці: зб. наук. праць; М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана»; відп. ред. В. К. Галіцин. — 2012. — № 86. — С. 89–98.
5. Луценко І. С. Методичний підхід до оцінювання рівня податкової безпеки держави. Науковий вісник Херсонського державного університету. — 2015. — № 12. — С. 159–163.

6. Чубенко А. Г. Національна податкова безпека та перспективи використання досвіду Податкової служби (IRS) Сполучених Штатів Америки для боротьби з тіньовою економікою в Україні. Публічне право. — 2017. — № 1. — С. 18–25.
7. Про схвалення Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.08.2012р. № 569-р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/569-2012-p>. (дата звернення: 20.05.2018)
8. Іванов Ю. Б. Податкова безпека: сутність та умови забезпечення. Економіка розвитку: науковий журнал. — 2010. — № 2(54). — С. 9–11.
9. Цимбалюк І. О. Податкова безпека в системі фінансової безпеки держави: монографія. За заг. ред. О. В. Кендюхова. Д.: ДВНЗ «ДонНТ», 2013. — 392 с.

References

1. Senchaghev V. Ekonomichna bezpeka Rosiji: Pidruchnyk / Per. z ros. — Moskva: BINOM. Laboratoryja znanyj; 2005. — 896 s.
2. Gholikov S. Sutnistj podatkovoji bezpeky. Ekonomika ta derzhava. — 2015. — № 9. — S. 129–132.
3. Ishhenko V. Podatkova skladova finansovoji bezpeky derzhavy. Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti. — 2012. — № 37. — S. 35–40.
4. Petrenko L. Podatkova bezpeka jak skladova finansovoji bezpeky derzhavy. Modeljuvannja ta informacijni systemy v ekonomici: zb. nauk. pracj; M-vo osvity i nauky Ukrainy, DVNZ «Kyjiv. nac. ekon. un-t im. V. Ghetjmana»; vidp. red. V. K. Ghalicyn. — 2012. — № 86. — S. 89–98.
5. Lucenko I. Metodychnyj pidkhid do ocinjvannja rivnja podatkovoji bezpeky derzhavy. Naukovyj visnyk Khersonskogho derzhavnogho universytetu. — 2015. — № 12. — S. 159–163.
6. Chubenko A. Nacionaljna podatkova bezpeka ta perspektyvy vykorystannja dosvidu Podatkovoji sluzhby (IRS) Spoluchenykh Shtativ Ameryky dlja borotjby z tinjovuju ekonomikoju v Ukraini. Publichne pravo. — 2017. — № 1. — S. 18–25.
7. Pro skhvalennja Konceptiji zabezpechennja nacionaljnoji bezpeky u finansovij sferi: Rozporjadzhennja Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15.08.2012r. № 569-r. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/569-2012-p>. (data zvernennja: 20.05.2018)
8. Ivanov Ju. Podatkova bezpeka: sutnistj ta umovy zabezpechennja. Ekonomika rozvytku: naukovyj zhurnal. — 2010. — № 2(54). — S. 9–11.
9. Cymbaljuk I. Podatkova bezpeka v systemi finansovoji bezpeky derzhavy: monoghrafija. Za zagh. red. O. V. Kendjukhova. D.: DVNZ «DonNT», 2013. — 392 s.

Шлапак Анна Віталіївна

*студентка магістратури факультету адвокатури
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Шлапак Анна Витальевна

*студентка магистратуры факультета адвокатуры
Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого*

Shlapak Anna

*Student of the
Yaroslav Mudryi National Law University*

Донець Анастасія Анатоліївна

*кандидат юридичних наук, асистент кафедри міжнародного права
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

Донец Анастасия Анатольевна

*кандидат юридических наук, ассистент кафедры международного права
Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого*

Donets Anastasia

*PhD, Assistant Professor of International Law Department
Yaroslav Mudryi National Law University*

МЕХАНІЗМ ЗАСТОСУВАННЯ ТА ЗНАЧЕННЯ СТАТТІ 7 ДОГОВОРУ ПРО ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ

МЕХАНИЗМ ПРИМЕНЕНИЯ И ЗНАЧЕНИЕ СТАТЬИ 7 ДОГОВОРА О ЕВРОПЕЙСКОМ СОЮЗЕ

APPLICATION AND VALUE OF ARTICLE 7 OF THE TREATY ON EUROPEAN UNION

Анотація. В статті сформульовано значення цінностей Європейського союзу. Досліджено спосіб їх захисту від порушень з боку держав-членів ЄС. Проаналізовано порядок застосування статті 7 Договору про Європейський союз. Визначено процедуру застосування превентивного механізму. Сформульовано процедуру призупинення членства держави-порушниці.

Ключові слова: цінності Європейського Союзу, явний ризик тяжкого порушення, постійне і стійке порушення, призупинення права голосу, кваліфікована більшість.

Аннотация. В статье сформулировано значение ценностей Европейского союза. Исследовано способ их защиты от нарушений со стороны государств-членов ЕС. Проанализирован порядок применения статьи 7 Договора о Европейском союзе. Определена процедура применения превентивного механизма. Сформулировано процедуру приостановления членства государства-нарушителя.

Ключевые слова: ценности Европейского Союза, явный риск тяжелого нарушения, постоянное и устойчивое нарушение, приостановление права голоса, квалифицированное большинство.

Summary. The article formulates the importance of values of the European Union. The method of their protection against violations by the EU member states has been investigated. The article discusses the application of Article 7 of the Treaty on European Union. The procedure of application of preventive mechanism is determined. The procedure of suspension of membership of the offending state is formulated.

Key words: values of the European Union, clear risk of a serious breach, serious and persistent breach, suspension of voting rights, qualified majority.

Постановка проблеми. За порушення державою-членом цінностей Європейського союзу, відповідно до Договору про Європейський союз, передбачено трьох ступеневу процедуру призупинення членства, зокрема, призупинення права голосу такої держави в інституціях. Головним джерелом визначення даного механізму виступає стаття 7 наведеного договору в системному зв'язку з положеннями Договору про функціонування Європейського союзу, що визначають процедуру голосування під час встановлення порушень. Тому розуміння і аналіз положень згаданої статті має важливе значення для кожної держави, яка є членом Союзу, або має намір нею стати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Українська література не містить ґрунтовних досліджень порядку та процедури застосування механізму призупинення членства в Європейському союзі, зокрема призупинення права голосу держави-порушниці. Під час аналізу даної проблематики наша увага була зосереджена на іноземних літературних джерелах за цією тематикою. Іноземними фахівцями, які досліджували дане питання є Dimitry Kochenov, Yasmine Kaf, Moa Arvidsson. Головною проблемою залишається відсутність ґрунтовного аналізу процедури застосування відповідальності до держави-учасниці Європейського союзу, яка порушує цінності його функціонування у вітчизняній науковій літературі. Крім того, встановлення конкретного механізму такої відповідальності має важливе значення для України, з огляду на те, що політика нашої держави має євроінтеграційний курс і така важлива категорія як «цінності» має фундаментальне значення не лише при вступі до Європейського союзу, але і протягом перебування держави у членстві.

Метою статті є аналіз положень Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського союзу щодо застосування до держави, що порушила цінності функціонування Європейського союзу, процедури призупинення її членства.

Виклад основного матеріалу. Європейський союз — це наднаціональне утворення, що має євроінтеграційний характер. В основі його функціонування та організації лежать цінності, які визначені у статті 2 Договору про Європейський союз (далі — ДЕС). Союз засновано на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та поваги до прав людини, зокрема осіб, що належать до меншин. Ці цінності є спільними для всіх держав-членів у суспільстві, де панує плюралізм, недискримінація, толерантність, правосуддя, солідарність та рівність жінок і чоловіків [1]. У своїх відносинах зі світом Союз підтримує та поширює свої цінності та інтереси, сприяє захисту своїх громадян. Крім того, метою функціонування ЕС — є підтримка миру, своїх цінностей та добробуту своїх

народів. Таким чином, цінності в Європейському союзі — це широке коло понять та категорій, які охоплюють майже кожен сферу співіснування та взаємодії людини та держави в суспільстві.

Загальне поняття «цінність» було введено до наукового обігу німецьким філософом Р. Г. Лотце у XIX ст. [3, с. 106]. Термін «цінності» у словнику визначається як «те, що має важливість, значущість». Дійсно, цінності Союзу пронизують кожний етап та крок не лише самого Союзу та його інституцій, органів та агенцій, а і кожної держави-члена, або держави-кандидата у членство.

Значення цінностей полягає в тому, що, по-перше, їх дотримання є обов'язковою умовою прийняття нових членів до Європейського союзу. Така умова визначена у статті 49 Договору про Європейський союз, відповідно до якої будь-яка європейська держава, яка поважає цінності, зазначені в статті 2, та віддана їх поширенню, може подати заявку на набуття членства у Союзі. Проте, зрозуміло, що така вимога є доволі абстрактною, тому Союзом було сформовано «копенгагенські критерії», які конкретно формулюються вимоги до держави у кожній зі сфер її діяльності, з урахуванням цінностей ЕС.

По-друге, цінності враховуються при здійсненні тлумачення норм права Європейського союзу судом (аксіологічне тлумачення) та прийнятті нормативних актів. Крім того, інституційна система Союзу побудована на принципах, що сприяють поширенню цінностей, а також відносини з сусідніми країнами будуються на основі цінностей Союзу.

По-третє, цінності є обов'язковими для дотримання інституціями та державами-членами при здійсненні своєї діяльності. Все це свідчить про основоположне та фундаментальне значення цінностей Європейського союзу для функціонування цього об'єднання.

В той же час, з огляду на важливість даних категорій, необхідно створити умови та гарантії для дотримання їх кожною державою-членом, а також встановити санкції, в разі, якщо держава-член свідомо ухиляється від їх дотримання. Наприклад, в ООН державу за серйозні і постійні порушення Статуту ООН може бути виключено з організації [6, с. 6]. Тоді як в установчих документах ЕС не міститься положень про примусове виключення держави-порушниці зі складу Союзу. Все, що може зробити Союз по відношенню до держав-порушниць, — це або встановити наявність ризику порушення або тимчасово призупинити використання нею своїх окремих прав на підставі рішення, відповідно до ст. 7 ДЕС. Таким чином, захист і охорона цінностей в Європейському союзі здійснюється за допомогою механізму, що визначений в статті 7 ДЕС, а також конкретизований у статті 354 Договору про функціонування Європейського союзу.

Вперше положення статті 7 були введені Амстердамським договором. Це було пов'язано з тим,

що Європейський Союз готувався до значної хвилі розширення шляхом залучення восьми колишніх комуністичних країн [4, с. 3]. Включення статті 7 стало певним попередженням щодо порушень, адже країни-члени ЄС повинні були дотримуватися цінностей Союзу. Якщо вони цього не роблять, це повинно мати наслідки для них. Положення статті 7 були розширені в Ніццькому договорі 2001 року, і охопили ситуації, коли держава-член вважається близькою до «явного ризику тяжкого порушення» цінностей ЄС. Таким чином, на сьогодні, стаття 7 складається з трьох частин:

- (1) визначення «явного ризику тяжкого порушення»;
- (2) визначення «постійного і істотного порушення» (який не залежить від наявності попереднього визначення «явного ризику»);
- (3) рішення про накладення санкцій (що залежить від визначення «постійного і істотного порушення») [5, с. 129].

Отже, превентивний механізм ч. 1 ст. 7 ДЄС може бути активізований у випадку «явного ризику тяжкого порушення», натомість механізм санкціонування ч. 2 ст. 7 ДЄС — лише у випадку «постійного і істотного порушення» державою-членом цінностей, викладених у статті 2 ДЄС. Така побудова існує для того, щоб Рада могла надати рекомендації та оголосити попередження державі-порушницю, перш ніж «істотне порушення» фактично здійсниться.

На нашу думку, можна виділити 3 основні процедури:

1) процедура щодо «явного ризику тяжкого порушення». На практиці дане поняття тлумачиться в кожному випадку окремо. Проте, у разі, якщо суб'єкти-ініціатори (1/3 держав-членів, Європейський парламент, або Європейська комісія [1]) вважають, що таке порушення існує, вони повинні викласти це у обґрунтованому висновку та надати необхідну інформацію і докази.

Держава-порушниця може бути заслухана, після чого, якщо буде доведено, що є «явний ризик тяжкого порушення», Рада (голосуючи більшістю у 4/5, за попередньою згодою з Європейський парламентом [1]) констатує це та видає рекомендації по усуненню такого порушення, встановлює термін для їх виконання, і слідкує за ним [5, с. 130].

Прикладом в даному випадку можна назвати ситуацію, яка сталася у Польщі в кінці 2017 року. Внаслідок проведення судової реформи, парламентом Польщі було прийнято закони, які послабили систему стримувань та противаг і дали змогу уряду Польщі втручатися в роботу суддівського корпусу. Таким чином, було встановлено наявність «явного ризику тяжкого порушення», зокрема недотримання принципу верховенства права, Радою було винесено рекомендації щодо поліпшення ситуації та надано Польщі три місяці на їх втілення.

2) процедура «постійного і стійкого порушення». Ця процедура є складнішою за попередню і має

відмінні ознаки. По-перше, вона не може бути ініційована Європейським парламентом, по-друге, складним видається одностайне голосування в Раді. Ця складність є логічною, оскільки просте порушення статті 2 ДЄС є недостатнім для активації ч. 2 ст. 7 ДЄС [4, с. 9]. Постійність означає системний характер (2 рази і більше), а істотність порушення означає, що установи відповідної держави-члена не можуть самі по собі успішно вирішити проблема невиконання цих цінностей [4, с. 10].

Сама процедура застосування цієї статті передбачає, що ініціатором може бути 1/3 держав-членів або Комісія, після чого за наявності обґрунтованої інформації та доказів, заслухавши країну-порушницю, Рада має діяти одностайно для встановлення постійного та істотного порушення.

До речі, тут держави-учасниці вигадали певний механізм тиску на Європейський союз. Зокрема, Угорщина заявила, що у разі якщо до Польщі буде застосована процедура ч. 2 ст. 7 ДЄС, то вона голосуватиме «проти» і по факту у Раді не буде змоги оголосити про наявність постійного і істотного правопорушення. Аналогічне заявила і Польща. Таким чином, Союз не зможе застосувати процедуру ч. 2 ст. 7 ДЄС.

Основне призначення, на нашу думку, цієї частини статті полягає не лише в тому, що основним результатом успішного застосування ч. 2 ст. 7 ДЄС є проголошення постійного і істотного порушення державою-членом, а й в тому, що це робить майбутні санкції реальними та можливими, на відміну від ч. 1 ст. 7 ДЄС.

Правовою підставою призупинення членства держави в ЄС є встановлення факту постійного та істотного порушення цінностей, на яких ґрунтується Союз [6, с. 6]. Остаточне рішення про призупинення членства ухвалюється Радою ЄС, її кваліфікованою більшістю [1]. Призупинення членства держави у ЄС передбачає також позбавлення право голосу представника уряду держави-члена у Раді. Вживаючи таких заходів, Рада враховує можливі наслідки такого призупинення для прав та обов'язків фізичних і юридичних осіб.

Для цілей статті 7 Договору про Європейський Союз, що стосується призупинення певних прав, що випливають із членства у Союзі, члени Європейської Ради або Ради, які представляють відповідну державу-члена, не беруть участі у голосуванні, а відповідна держава-член не враховується під час обрахунку однієї третини або чотирьох п'ятих держав-членів, зазначених у частинах 1 та 2 вказаної статті [2]. Це є логічним з огляду на те, що таку державу-члена притягуються до відповідальності. Крім того, під час голосування спостерігається особливий порядок формування більшості Ради. Зокрема, кваліфікована більшість визначається відповідно до пункту (b) частини 3 статті 238 цього Договору, де зазначається, що кваліфікована більшість визначається

як принаймні 72 % членів Ради, які представляють держави-члени, що беруть участь у голосуванні і що охоплюють принаймні 65 % населення цих держав [2].

Висновки. Цінності Європейського союзу — це основоположні категорії, які пронизують всю сферу його функціонування. Значення цінностей проявляється в тому, що вони відіграють важливу роль під час здійснення процедури прийняття держави у члени Союзу, під час здійснення аксіологічного тлумачення Судом Європейського союзу, під час взаємовідносин Союзу з іншими державами. Проте, головна ознака цінностей — це необхідність їх дотримання державами-членами під час здійснення своєї діяльності. Для створення умов такого дотримання та попередження порушень з боку держав-учасниць європейською спільнотою було розроблено механізм статті 7 Договору про Європейський союз.

Таким чином, Європейський союз, зацікавлений в тому, щоб його цінності були впроваджені в по-

літику держави-члена, або хоча б дотримані, ввів механізм статті 7 ДЄС. Цей механізм має декілька процедур, які дозволяють за наявності ризику порушення, або наявності реального порушення приймати необхідні обмеження щодо держави-порушниці. Ці процедури мають різних ініціаторів, різні процеси встановлення порушення, проте одне є спільним — об'єкт порушення — цінності Європейського союзу, які є орієнтиром для функціонування не лише держав-членів, але і інших держав в світі.

Говорячи про дану процедуру необхідно сказати, що для Європейського союзу проаналізований механізм є складним з огляду на наступне. По-перше, складний процедурний характер через залучення до участі трьох основних інституцій Союзу та держав-членів. По-друге, спрацьовування застосування механізму статті 7 призводить до складного політичного становища. Тому, на практиці дана стаття та її механізм приводився у дію лише один раз по відношенню до Польщі.

Література

1. Міжнародний документ: Договір про Європейський союз від 07.02.1992 [Електронний ресурс]: офіційний веб-сайт — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_029
2. Договор о функционировании Европейского Союза / Право Европейского Союза [Электронный ресурс]. — 2011. — Режим доступа: <http://eulaw.ru/treaties/tfeu>.
3. Сакало О. Є. Європейські цінності: сутнісні основи та практичне втілення / О. Є. Сакало [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/4335/1/Sakalo.pdf>
4. D. Kochenov, Busting the Myths Nuclear: A commentary on Article 7 TEU, in EUI Working Papers, LAW 2017/10 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.cadmus.eui.eu.
5. The Enforcement of EU Law and Values: Ensuring Member States' Compliance / András Jakab, Dimitry Kochenov // Oxford University Press, 2017. — 540 p.
6. Некоторые правовые аспекты выхода государства из Европейского Союза / Н. В. Топорнин // Международное публичное и частное право. — 2015. — № 6 (87). — С. 3–6.

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА»
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL «INTERNAUKA»
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ «ИНТЕРНАУКА»

Збірник наукових статей

№ 10 (50)

4 том

Голова редакційної колегії — д.е.н., професор *Камінська Т.Г.*

Київ 2018

Видано в авторській редакції

Засновник / Видавець ТОВ «Фінансова Рада України»
Адреса: Україна, м. Київ, вул. Павлівська, 22, оф. 12
Контактний телефон: +38 (067) 401-8435
E-mail: editor@inter-nauka.com
www.inter-nauka.com

Підписано до друку 14.06.2018. Формат 60×84/8
Папір офсетний. Гарнітура SchoolBookAS.
Умовно-друкованих аркушів 5,35. Тираж 100.
Замовлення № 398. Ціна договірна.
Надруковано з готового оригінал-макету.

Надруковано у видавництві
ТОВ «Центр учбової літератури»
вул. Лаврська, 20 м. Київ
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників і
розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2458 від 30.03.2006 р.